

Vaasan yliopisto
UNIVERSITY OF VAASA

GUN-VIOL VIK

Fullmäktigeförsamlingar i ljuset av språklig växelverkan

Tvåspråkighet i tre
fullmäktigeförsamlingar

PUBLIKATIONER FRÅN VASA UNIVERSITET
RAPPORTER 207

Fullmäktigeförsamlingar i ljuset av språklig växelverkan. Tvåspråkighet i tre fullmäktigeförsamlingar

I studien Fullmäktigeförsamlingar i ljuset av språklig växelverkan. Tvåspråkighet i tre fullmäktigeförsamlingar undersöks tvåspråkigheten i fullmäktige för Vasa stad, Vasa sjukvårdsdistrikt och Österbottens förbund. Studien klarlägger hur bruket av svenska och finska är organiserat utgående från verksamhetsbetingelserna och hur tvåspråkigheten förverkligas i möteskontexten. I studien sätts fokus också på fullmäktigeledamöternas uppfattningar om bruket av två språk under fullmäktigemötena. De undersökta fullmäktigeförsamlingarnas möten ordnas med tillgång till simultantolkning från finska till svenska och från svenska till finska.

Verksamhetsbetingelserna för bruket av två språk baseras på lagstiftning och fullmäktigeförsamlingarnas bestämmelser om fullmäktigearbetet. Tvåspråkigheten förverkligas genom mötesaktörernas språkliga agerande i möteskontexten. Mötesaktörerna utgörs av ordförandena för fullmäktigeförsamlingarna, fullmäktigeledamöterna och de tjänstemän som deltar i mötena. Materialet för studien utgörs av enkätsvar från fullmäktigeledamöter i de tre fullmäktigeförsamlingarna på en elektronisk enkät (N=51) och inspelningar från 16 möten i Vasa stadsfullmäktige åren 2010–2011.

Analysen visar att verksamhetsbetingelserna för bruket av två språk är ändmålsenliga och att den tvåspråkiga verksamhetskulturen förverkligas genom att både finska och svenska används under mötena. I de undersökta fullmäktigeförsamlingarna använder ordföranden oftast konsekvent båda språken i sin ordföranderoll, medan tjänstemännen har ett mera varierande mönster i bruket av de båda språken. De flesta ledamöter talar sitt eget modersmål i formella mötesinlägg, men en del ledamöter använder både finska och svenska i samma mötesinlägg eller i olika inlägg. Det finns också sådana som använder båda språken i informella samtal, även om de gör sina formella inlägg bara på ett språk. Utgångspunkten vid val av språk kan exempelvis vara rollen som mötesaktör, som representant för en viss grupp eller de egna språkkunskaperna eller beaktande av kommunikationspartens språkliga färdigheter. Mötena är språkligt komplexa och mötesaktörerna har olika skäl till bruket av enspråkiga och tvåspråkiga mötesinlägg.

Inför fullmäktigemötena finns föredragningslistorna och huvudsakligen också övriga mötesdokument tillgängliga på både svenska och finska. Mötesmaterialet på båda språken nyttiggörs genom att fullmäktigeledamöterna vanligen läser mötesdokumenten på modersmålet. Tillgången till tolkning utnyttjas i alla tre fullmäktigeförsamlingarna. Många ledamöter har enligt sin egen bedömning goda kunskaper i det andra inhemska språket, men det finns också sådana som är i behov av en mötespraxis som

IV

möjliggör att de själva kan välja vilket språk de talar och att de vid behov kan lyssna till tolkningen.

En klar majoritet av ledamöterna som svarat på enkäten anser att bruket av både finska och svenska i möteskontexten fungerar bra. Inställningen är enligt enkätsvaren mera positiv bland samkommunernas ledamöter än bland ledamöterna i Vasa stadsfullmäktige. Tvåspråkiga möten upplevs som något naturligt, rättvist och jämlikt genom att alla kan delta i beslutsfattandet oberoende av språkkunskaper. Det anses viktigt att ledamöterna tack vare tolkningen under mötena kan tala det språk de själva behärskar bäst. De har därigenom möjlighet att uttrycka sig väl och nyanserat samtidigt som de kan lita på att bli förstådda.

Ledamöterna verkar ha en klar uppfattning om hur möten på två språk ska genomföras och vad man som mötesdeltagare kan förvänta sig när det gäller tvåspråkighet i möteskontexten. Enstaka åsikter framförs om att man kunde övergå till att bara använda finska under fullmäktigemötena i Vasa, men allmänt reflekterar enkätsvaren samförstånd kring den tvåspråkiga mötespraxisen. Också den samhörighet som uppstår mellan språkgrupperna genom att man ingår i ett gemensamt tvåspråkigt organ betonas.

Den tvåspråkiga mötespraxisen kan utgående från studien konstateras vara allmänt accepterad bland ledamöterna som besvarat enkäten. Vissa kritiska åsikter framförs ändå om hur mötesaktörerna använder de båda språken. Ett visst missnöje uttrycks i fråga om ledamöter som gör tvåspråkiga inlägg i vilka de säger samma sak på båda språken genom att upprepa det de sagt på det andra språket. I princip accepteras att en ledamot talar båda språken, men det uppskattas inte att samma sak sägs på båda språken när att tolkning finns att tillgå för dem som behöver det. Däremot visar enkätsvaren att ledamöterna anser att ordföranden ska tala båda språken och delvis framförs samma åsikt också om tjänstemännen. Om någon ordförande avviker från principen att leda mötet på två språk, orsakar det missnöje. Vedertagen praxis har varit att också tjänstemännen använt båda språken i sina föredragningar och när de svarat på frågor, ofta så att de upprepat samma sak eller sammanfattat på det andra språket. Enligt vissa enkätsvar och en jämförelse med en undersökning av språkbruket i Vasa stadsfullmäktige för ett par decennier sedan (Höglund 1992) verkar denna praxis i någon mån ha frångåtts.

Tvåspråkigheten i sig ifrågasätts och problematiseras i mycket liten grad enligt såväl enkätsvaren som det inspelade materialet. Däremot kunde sättet att använda de båda språken utvecklas. Ett steg i utvecklingen kunde vara utarbetande av rekommendationer till mötesaktörerna om hur de under mötena språkligt kunde agera mest ekonomiskt, precist och effektivt.

Valtuustot kielellisen vuorovaikutuksen valossa. Kaksikielisyys kolmessa valtuustossa

Tutkimuksessa Valtuustot kielellisen vuorovaikutuksen valossa. Kaksikielisyys kolmessa valtuustossa tutkitaan Vaasan kaupungin, Vaasan sairaanhoitopiirin ja Pohjanmaan liiton valtuustojen kaksikielisyyttä. Tutkimuksessa selvitetään, mitkä suomen ja ruotsin kielen käytön toimintaedellytykset ovat ja miten kaksikielisyys toteutetaan kokouks kontekstissa. Tutkimuksessa kiinnitetään huomiota myös valtuutettujen käsityksiin kahden kielen käytöstä valtuuston kokouksissa. Kaikkien kolmen tutkitun valtuuston kokouksissa on simultaanitulkkaus ruotsista suomeen ja suomesta ruotsiin.

Kahden kielen käytön toimintaedellytykset pohjautuvat lainsäädäntöön ja valtuustotyötä sääteleviin määräyksiin. Kokouks kontekstissa kaksikielisyys toteutuu kokoustoimijoiden kielten käytön kautta. Kokoustoimijoita ovat valtuustojen puheenjohtajat, valtuutetut ja kokouksiin osallistuvat virkamiehet. Tutkimuksen aineistona ovat kolmen valtuuston valtuutettujen vastaukset sähköiseen kyselyyn (N = 51) sekä Vaasan kaupunginvaltuuston 16 kokouksen televisiolähetysten nauhoitukset vuosilta 2010–2011.

Aineiston analyysin perusteella toimintaedellytykset kahden kielen käytölle ovat tarkoituksenmukaiset ja kaksikielinen toimintakulttuuri toteutuu niin, että kokouksissa käytetään sekä suomea että ruotsia. Tutkittujen valtuustojen kokouksissa puheenjohtaja käyttää useimmiten johdonmukaisesti molempia kieliä toimiessaan puheenjohtajana, virkamiehet taas osoittavat vaihtelevampaa kielellistä käyttäytymistä käyttäen joko yhtä tai molempia kieliä. Useimmat valtuutetut puhuvat virallisissa puheenvuoroissaan omaa äidinkieltään, mutta jotkut valtuutetuista käyttävät sekä suomea että ruotsia joko samassa puheenvuorossa tai eri puheenvuoroissa. Jotkut valtuutetut käyttävät molempia kieliä epävirallisissa kokouksiyhteyksissä, mutta esittävät viralliset puheenvuoronsa vain yhdellä kielellä. Kielen valinnan lähtökohtana voi olla oma rooli kokoustoimijana, tietyn ryhmän edustajana, oma kielitaito tai toisen osapuolen kielitaidon huomioiminen. Kielellisesti kokoukset ovat kompleksisia, ja kokoustoimijoilla on erilaisia syitä yhden tai molempien kielten käyttöön.

Ennen valtuustojen kokouksia esityslistat ja pääosa muustakin kokousaineistosta ovat valtuutettujen saatavilla sekä suomen että ruotsin kielellä. Valtuutetut lukevat useimmiten kokousaineiston äidinkielellään, joten molempien kieliversioiden aineistoja hyödynnetään. Kaikissa valtuustoissa käytetään tarjolla olevaa tulkkausta. Monilla valtuutetuilla on oman arvionsa mukaan hyvä toisen kotimaisen kielen taito. Jotkut valtuutetut tarvitsevat kuitenkin kaksikielisiä kokouksikäytänteitä, jotta he voivat valita kumpaa kieltä puhuvat ja voivat tarvittaessa kuunnella tulkkausta.

Selkeä enemmistö kyselyyn vastanneista pitää sekä suomen että ruotsin kielen käyttöä kokouskontekstissa toimivana ratkaisuna. Kuntayhtymien valtuutetut suhtautuvat vastausten perusteella tähän myönteisemmin kuin Vaasan kaupunginvaltuuston valtuutetut. Kaksikielisiä kokouskäytänteitä pidetään luonnollisina, oikeudenmukaisina ja tasa-arvoisina, sillä niiden myötä kaikki pystyvät osallistumaan päätöksentekoon kielitaidosta riippumatta. Valtuutetut pitävät tärkeänä sitä, että he voivat tulkkauksen ansiosta puhua sitä kieltä, jota he parhaiten hallitsevat. Näin he voivat esittää asiansa mahdollisimman hyvin ja vivahteikkaasti ja samalla he voivat luottaa siihen, että muut ymmärtävät heidän puheenvuoronsa.

Valtuutetuilla näyttää olevan selkeä käsitys siitä, miten kaksikieliset kokoukset tulisi toteuttaa ja myös siitä, mitä kokousosallistuja voi edellyttää kaksikieliseltä kokoukselta. Muutamassa vastauksessa esitetään, että Vaasan kaupunginvaltuuston kokoukset voitaisiin pitää pelkästään suomenkielisinä, mutta yleensä vastaajat vaikuttavat hyväksyvän kaksikieliset kokouskäytännöt. Vastauksissa myös korostetaan yhteisen kaksikielisen päätöselimen kautta kieliryhmien välille syntyvää yhteenkuuluvuutta.

Kyselyyn vastanneet hyväksyvät yleisesti kaksikieliset kokouskäytännöt. Kahden kielen käytön toteutumistavat herättävät kuitenkin joitakin kriittisiä kommentteja. Jonkin verran ollaan tyytymättömiä siihen, että jotkut valtuutetut pitävät kaksikielisiä puheenvuoroja, joissa he esittävät saman asian molemmilla kielillä. On yleisesti hyväksyttyä, että puheenvuoro esitetään kahdella kielellä, mutta saman asian toistamista toisella kielellä ei pidetä hyvänä käytänteenä, sillä tulkkaus on tarjolla sitä tarvitseville. Sen sijaan valtuutetut ovat sitä mieltä, että puheenjohtajan kuuluu puhua kumpaakin kieltä ja monet mainitsevat myös, että virkamiestenkin tulisi toimia samoin. Jos puheenjohtaja ei noudata kaksikielistä käytännettä, tämä aiheuttaa tyytymättömyyttä. Vakiintuneen tavan mukaan myös virkamiehet ovat käyttäneet kumpaakin kieltä esitelyissään ja vastauksissaan kysymyksiin, usein toistaen tai tiivistäen sanomansa toisella kielellä. Joidenkin vastausten mukaan ja myös verrattaessa nykykäytäntöjä parinkymmenen vuoden takaiseen Vaasan kaupunginvaltuuston kokouskäytännöistä tehtyyn tutkimukseen (Höglund 1992), tästä käytänteestä on vuosien saatossa jossakin määrin luovuttu.

Sekä vastausten että nauhoitetun aineiston perusteella voidaan todeta, että kaksikielisiä kokouksia ei juurikaan kyseenalaisteta tai problematisoida. Sen sijaan kaksikielisyden toteuttamistapoja olisi hyvä kehittää. Yksi mahdollinen kehitettävä yksityiskohta voisi olla suositusten laatiminen kokouksen toimijoille siitä, miten he voisivat toimia kokouksissa kielen kannalta mahdollisimman taloudellisesti, tarkasti ja tehokkaasti.

Innehåll

1	BAKGRUND OCH SYFTE	1
2	MATERIAL OCH METOD	4
2.1	Enkätmaterial	4
2.1.1	Respondenternas modersmål	6
2.1.2	Respondenternas språkkunskaper och bruk av tolkning	7
2.1.3	Respondenternas partitillhörighet	9
2.2	Inspelat material och jämförelsematerial	9
2.3	Metodologiska utgångspunkter	10
3	DE KOMMUNALA OCH SAMKOMMUNALA FULLMÄKTIGEFÖRSAMLINGARNAS SPRÅK	12
3.1	Språkförhållanden i de undersökta fullmäktigeförsamlingarnas geografiska områden	13
3.2	De undersökta fullmäktigeförsamlingarnas språkbestämmelser	15
4	BRUKET AV FINSKA OCH SVENSKA I MÖTESKONTEXTEN	17
4.1	Muntlig kommunikation och läsande av dokument	17
4.2	Orsaker till val av språk	20
4.2.1	Orsaker att tala sitt modersmål	20
4.2.2	Orsaker att tala det andra inhemska språket	21
4.2.3	Orsaker att tala båda språken	22
4.3	Åsikter om bruket av två språk under fullmäktigmötena	23
4.3.1	Åsikter om den tvåspråkiga mötespraxisen	23
4.3.2	Tvåspråkighetens inverkan på mötesgången och kommunikationen	27
4.3.3	Tvåspråkighetens inverkan på sättet att uttrycka sig	30
4.3.4	Positivt och negativt med tvåspråkig mötespraxis	32
5	VASA STADSFULLMÄKTIGE – ANALYS AV SPRÅKET I MÖTESINLÄGG	39
5.1	Aktörernas roll och bruk av två språk	41
5.1.1	Ledamöternas bruk av två språk	41
5.1.2	Ordförandens bruk av två språk	43
5.1.3	Tjänstemännens bruk av två språk	46
5.2	Språkbruket under ett stadsfullmäktigemöte ur tidsperspektiv	47
5.3	Kommentarer om språk i möteskontexten	49
5.4	Sammanfattning	52
6	TOLKNING UNDER FULLMÄKTIGEMÖTENA	53
6.1	Modersmål och bruk av tolkningsservicen	53
6.2	Orsaker att lyssna till tolkning	54
6.3	Allmänna åsikter om tolkning under fullmäktigemötena	55
6.4	Tvåspråkig praxis och tolkning i Vasa stadsfullmäktige 1991 och tjugo år senare	56

VIII

6.4.1	Fördelning mellan finska och svenska som mötesspråk.....	57
6.4.2	Nyttjande av tolkningsservicen	59
7	DISKUSSION.....	61
	KÄLLOR	64

Figurer

Figur 1.	Bruket av finska och svenska i möteskontexten. Fördelning enligt modersmålet, Vasa stad.....	18
Figur 2.	Bruket av finska och svenska i möteskontexten. Fördelning enligt modersmålet, Vasa sjukvårdsdistrikt och Österbottens förbund.....	18
Figur 3.	Bruket av både finska och svenska på fullmäktigemötena fungerar bra (svarsandel i %).....	24
Figur 4.	Bruket av både finska och svenska på fullmäktigemötena är naturligt (svarsandel i %).....	25
Figur 5.	Bruket av både finska och svenska på fullmäktigemötena är rättvist (svarsandel i %).....	26
Figur 6.	Bruket av två språk på fullmäktigemötena gör mötena långsammare (svarsandel i %).....	27
Figur 7.	Bruket av både finska och svenska på fullmäktigemötena orsakar missförstånd under mötena (svarsandel i %)	28
Figur 8.	Bruket av både finska och svenska på fullmäktigemötena gör att behandlingen av ärenden blir mera mångsidig (svarsandel i %).....	29
Figur 9.	Bruket av både finska och svenska på fullmäktigemötena hindrar mig att delta i diskussionen (svarsandel i %).....	30
Figur 10.	Bruket av både finska och svenska på fullmäktigemötena tvingar mig att förtydliga mitt språk (svarsandel i %).....	32
Figur 11.	Översikt över ordförandens tvåspråkiga inlägg samt inlägg på finska respektive på svenska under fyra möten.....	45
Figur 12.	Tidmässig fördelning av en- och tvåspråkiga inlägg enligt kategori av mötesdeltagare under ett möte.....	48

Tabeller

Tabell 1.	Antalet enkätsvar enligt fullmäktigeförsamling	5
Tabell 2.	Fördelning av enkätsvaren enligt modersmål.....	6

Tabell 3.	Respondenternas bedömning av sin förmåga att förstå det andra inhemska språket i tal	7
Tabell 4.	Respondenternas bedömning av sin förmåga att tala det andra inhemska språket.....	8
Tabell 5.	Andelen respondenter som lyssnar till tolkningen.....	9
Tabell 6.	Språkfördelningen enligt invånarnas modersmål i de undersökta geografiska områdena år 2010.....	14
Tabell 7.	Kommunernas språkliga fördelning i de undersökta samkommunerna.....	15
Tabell 8.	De analyserade mötenas tidpunkt och längd.....	40
Tabell 9.	Fördelningen mellan finska, svenska och tvåspråkiga inlägg under fyra fullmäktigemöten, ledamöter.	41
Tabell 10.	Fördelningen mellan finska och svenska i inlägg av de ledamöter som använder båda språken.	42
Tabell 11.	Fördelningen mellan finska och svenska i inlägg av de tjänstemän som använder båda språken.....	46
Tabell 12.	Bruket av svenska och finska på ett fullmäktigemöte i Vasa år 1991 och år 2011.	58

1 BAKGRUND OCH SYFTE

Studien *Fullmäktigeförsamlingar i ljuset av språklig växelverkan. Tvåspråkighet i tre fullmäktigeförsamlingar* ingår i forskningsprojektet *Tvåspråkighet och det mångkulturella Finland – god praxis och framtida utmaningar i en fackspråklig kontext* (TMF) och i den forskning som bedrivs av forskarteamet BiLingCo. TMF är ett samarbetsprojekt mellan enheterna för Nordiska språk och Kommunikationsvetenskaper vid Vasa universitet samt Nordisk filologi vid Uleåborgs universitet. Forskningsprojektets syfte är att studera vilka verksamhetsbetingelser och vilken verksamhetskultur som bäst stöder tvåspråkighet i det finländska samhället. Forskarteamet BiLingCo vid Vasa universitet fokuserar på två- och flerspråkighet i olika sammanhang inom den offentliga, privata och tredje sektorn.

Temat för denna studie är bruket av svenska och finska i tre fullmäktigeförsamlingar i en tvåspråkig region i västra Finland. De fullmäktigeförsamlingar som ingår i studien är Vasa stadsfullmäktige, fullmäktige för samkommunen Vasa sjukvårdsdistrikt och fullmäktige för samkommunen landskapsförbundet Österbottens förbund. Alla dessa förtroendeorgan och de geografiska områdena de representerar är tvåspråkiga. Vasa är en tvåspråkig stad med finska som majoritetsspråk och de båda samkommunerna är tvåspråkiga med svenska som majoritetsspråk.

Under de senaste åren har förvaltningsreformer som berör kommuner och samkommuner varit aktuella. Språkförhållandena inom kommuner och samkommuner kan påverkas av reformerna. Kommuners språkliga status som en- eller tvåspråkiga och invånarnas rätt till service på finska och svenska har aktualiserats i samband med reformdiskussionerna. Mindre uppmärksamhet har emellertid språken i de politiskt tillsatta organen fått. Kommunsammanslagningar och reformer som innebär exempelvis ny organisation av social- och hälsovården berör också de politiskt tillsatta organen.

Studien *Fullmäktigeförsamlingar i ljuset av språklig växelverkan* fokuserar på hur bruket av svenska och finska är organiserat och förverkligas i de tvåspråkiga fullmäktigeförsamlingarna för Vasa stad, Vasa sjukvårdsdistrikt och Österbottens förbund. I studien undersöks hur samspelet mellan språken organiseras utgående från verksamhetsbetingelserna och gängse mötespraxis. Därtill utreds hur tvåspråkigheten som verksamhetskultur förverkligas i möteskontexten genom att olika mötesaktörer använder finska och svenska och även hur bruket av två språk upplevs av fullmäktigedamöterna. Studien tar fasta på fullmäktigemötena som verksamhet och mötesaktörerna som språkanvändare. Mötesaktörerna utgörs av de fullmäktigedamöter, ordförande samt tjänstemän som deltar i mötena. I studien fästs också uppmärksam-

het vid att de undersökta fullmäktigeförsamlingarna erbjuder simultantolkning under sina möten.

Centrala forskningsfrågor är:

- Hur realiseras utgående från verksamhetsbetingelserna samspelet mellan svenska och finska i tvåspråkiga fullmäktigekontexter? Hur återspeglar språkliga strategier olika mötesaktörers uppgifter?
- När och varför använder fullmäktigedamöterna modersmålet och det andra inhemska språket? Hur upplever ledamöterna tvåspråkigheten?
- Hur utnyttjas tillgången till tolkning under fullmäktigemötena?

Materialet för studien utgörs av en elektronisk enkät till ledamöterna i de tre fullmäktigeförsamlingarna och inspelningar från Vasa stadsfullmäktiges möten. Genom enkäten fås information om hur ledamöterna anger sig använda de båda språken och ledamöternas uppfattningar om bruket av två språk i möteskontexten. Med möteskontext avses i denna studie det formella mötet inklusive eventuella förhandlingar och pauser under mötets gång. Utgående från inspelningarna görs en analys av hur den tvåspråkiga praxisen realiseras i stadsfullmäktige. Utnyttjande av tolkningsservicen granskas både i nutid och diakroniskt genom en jämförelse mellan ett möte i Vasa stadsfullmäktige år 1991 och ett möte år 2011. Denna jämförande studie ger också en inblick i skillnader i bruket av finska och svenska i stadsfullmäktige nu och för ett par decennier sedan.

Kommunikationen i möteskontexten kan definieras som professionell kommunikation. Utmärkande för professionell kommunikation är att personerna som kommunicerar i en professionell roll har som mål att utföra en viss uppgift. I kommunikationen ingår vanligen också drag som främjar interpersonella relationer och en god atmosfär i den professionella gemenskapen. (Schnurr 2013: 9) Centrala kriterier för väl fungerande professionell kommunikation är ekonomi, precision och effektivitet (Koskela & Pilke 2014). Kommunikationen får enligt dessa kriteriet inte ta för lång tid (ekonomi), det som sägs ska vara relevant i sammanhanget (precision) och det språkliga uttrycket ska vara klart och tydligt (effektivitet).

Fullmäktigemötena är till sin natur formella möten där de olika aktörerna har olika roller. De fullmäktigeförsamlingar som ingår i denna studie karaktäriseras av att deras fullmäktigemöten genomförs på två språk och att simultantolkning mellan finska och svenska finns att tillgå under mötena. Föredragningslistorna och i huvudsak också övriga mötesdokument finns att tillgå på både finska och svenska. Ordförandena leder mötena på båda språken. De tjänstemän som deltar som föredragande och

sakkunniga talar också ofta båda språken. Fullmäktigledamöterna kan välja att tala bara ett språk eller att använda båda språken. Språkväxlingen i tvåspråkiga anföranden kan ta sig olika uttryck, allt från att allt sägs på båda språken till att bara enstaka inslag förekommer på det språk som används mindre.

Fullmäktigledamöterna är valda för att ansvara för kommunens eller samkommunens verksamhet och ekonomi. Beslutanderätten utövas i möteskontexten, som bör motsvara kraven på formalitet och fungerande professionell kommunikation. De tvåspråkiga fullmäktigemötena bildar således en mångfasetterad kontext där verksamhetsbetingelserna och verksamhetskulturen påverkas av växelverkan mellan språken.

2 MATERIAL OCH METOD

Materialet för denna studie består av enkäter och inspelat material. Enkäterna utgörs av elektroniska enkäter som sändes per e-post till ledamöterna och ersättarna i fullmäktigeförsamlingarna för Vasa stad, Vasa sjukvårdsdistrikt och Österbottens förbund hösten 2011. Enkätsvaren har analyserats separat för var och en av de undersökta fullmäktigeförsamlingarna. Svaren från de olika fullmäktigeförsamlingarna jämförs sinsemellan, men diskuteras även samordnat när detta är mera ändamålsenligt eller nödvändigt med tanke på respondenternas anonymitet. Det inspelade materialet utgörs av videoinspelningar från Vasa stadsfullmäktiges möten åren 2010 och 2011. I studien görs också en mindre jämförelse med en tidigare undersökning om språkbruket i Vasa stadsfullmäktige i början av 1990-talet.

2.1 Enkätmaterial

I september 2011 skickades en elektronisk enkät till ledamöterna och ersättarna i fullmäktige för Vasa stad, samkommunen för Vasa sjukvårdsdistrikt och Österbottens förbund. Enkäten fanns på båda språken och den kunde besvaras på önskat språk. I enlighet med språkfördelningen i respektive organs förvaltningsområde presenterades informationen för ledamöterna i Vasa stadsfullmäktige först på finska, sedan på svenska. Ledamöterna i de två övriga fullmäktige fick den svenska textversionen först. Enkäten bestod av bakgrundsfrågor om ledamoten, frågor om ledamotens språkkunskaper och språkliga agerande under fullmäktigemötena samt åsikter om bruket av två språk under mötena.

Det totala antalet fullmäktigledamöter och ersättare i de tre undersökta fullmäktigeförsamlingarna var 208. Enkäten skickades ut till de ledamöter som hade uppgett en e-postadress till den instans som ansvarade för utsändning av mötesmaterial. Totalt uppskattas fem personer bland ledamöterna inte ha nåtts p.g.a. att enkäten var elektronisk och inte sändes ut per post. Det totala antalet svar var 51, vilket ger en svarsprocent på 25 %. Svarsprocenten kan anses vara relativt normalt för elektroniska enkäter.

Ett antal personer som var ledamöter både i Vasa stadsfullmäktige och i någon av de undersökta samkommunernas fullmäktige. Av ledamöterna i Vasa stadsfullmäktige var två ordinarie ledamöter och två ersättare i Vasa sjukvårdsdistrikts fullmäktige. Av ledamöterna i Vasa stadsfullmäktige var åtta ordinarie ledamöter och åtta ersättare i Österbottens förbunds fullmäktige. En person var ledamot eller ersättare i alla de tre undersökta fullmäktigeförsamlingarna. Detta innebär att samma person kan ha besvarat enkäten till två eller alla tre av de undersökta fullmäktigeförsamlingarna.

Eftersom respondenterna är anonyma, framgår det inte av materialet om någon som innehar flera ledamotsposter har besvarat enkäten en gång, flera gånger eller inte alls.

Antalet inkomna enkätsvar framgår av tabell 1. Svaren redovisas separat för ordinarie ledamöter och ersättare i respektive fullmäktigeförsamling. Trots att ersättarna i de samkommunala organen är lika många som de ordinarie ledamöterna, var det mycket få av ersättarna som besvarade enkäten. Det kan antas att ersättarna relativt sällan inkallas till dessa fullmäktige som har bara ett fåtal möten per år och att de därför inte anser sig beröras av enkäten eller ha tillräckligt mycket erfarenhet för att kunna besvara frågorna.

Tabell 1. Antalet enkätsvar enligt fullmäktigeförsamling

	Svar från ordinarie ledamöter	Svar från ersättare	Totalt antal svar
Vasa stad	20	3	23
Vasa sjukvårdsdistrikt	11	4	15
Österbottens förbund	11	2	13
Totalt	42	9	51

Svarsprocenten för ordinarie ledamöter i de olika fullmäktigeförsamlingarna är drygt 30 %. Vasa stadsfullmäktiges ordinarie ledamöter har den högsta svarsprocenten, 39 %, och också svarsprocenten för ersättarna är högst för Vasa stadsfullmäktige, 20 %. En möjlig förklaring till att stadsfullmäktiges svarsprocent är högst kan vara att stadsfullmäktige sammanträder betydligt oftare än de båda samkommunfullmäktige och att enkäten därför känns mera angelägen för ledamöterna i stadsfullmäktige.

Som stöd för analysen av enkätsvaren utreddes vissa bakgrundsvariabler för respondenterna. Respondenternas modersmål, språkkunskaper och partitillhörighet kan eventuellt påverka deras uppfattningar om tvåspråkig mötespraxis. En kort översikt över dessa variabler ges i avsnitten 2.1.1–2.1.3. Utöver dessa variabler beaktas i analysen även andra bakgrundsvariabler, exempelvis långvarig erfarenhet av fullmäktigearbetet. Variablerna diskuteras i analysen i sådana fall där detta kan stöda uttolkningen av resultaten. I redovisningen används benämningarna *modersmål* och *det andra inhemska språket*. Modersmål definieras här som det språk som respondenten i enkäten angett som sitt modersmål.

2.1.1 *Respondenternas modersmål*

Tabell 2 ger en översikt över respondenternas modersmål. Av respondenterna är det sammanlagt 22 som har angett finska som sitt modersmål och 28 som har angett svenska. En respondent har inte meddelat sitt modersmål. Respondenterna kunde också ange något annat än finska eller svenska som modersmål, men detta alternativ har inte valts av någon.

Tabell 2. Fördelning av enkätsvaren enligt modersmål

	Finska	Svenska	Inget svar
Vasa stad	13	9	1
Vasa sjukvårdsdistrikt	5	10	–
Österbottens förbund	4	9	–
Totalt	22	28	1

En jämförelse av modersmålsfördelningen i förhållande till de språkliga förhållandena i respektive geografiska område stöder en bedömning av hur representativt svarsmaterialet är. Språkfördelningen i Vasa år 2010 var 69 % finskspråkiga och 25 % svenskspråkiga. Fördelningen mellan språken i enkätsvaren är för stadsfullmäktige i Vasa är den att 56 % av respondenterna har finska som modersmål och 39 % svenska. I Vasa sjukvårdsdistrikt har 51 % av invånarna svenska som modersmål (Vasa sjukvårdsdistrikt 2011a). Enkätsvaren fördelar sig så att 77 % av respondenterna har svenska som modersmål. Också i landskapet Österbotten har 51 % av invånarna svenska som modersmål (Österbottens landskapsportal 2011). Av dem som svarat på enkäten riktad till landskapsfullmäktige har 69 % svenska som modersmål. I relation till språkförhållandena i de områden som respektive fullmäktigeförsamling täcker kan man således konstatera att de svenskspråkiga har en högre svarsandel än språkgruppens andel av befolkningen i respektive geografiska område. Här bör ändå beaktas att information saknas om hur många ledamöter totalt med finska respektive svenska som modersmål som är ledamöter i de olika fullmäktigeförsamlingarna. Materialet för studien ger heller ingen information om huruvida språkförhållandena bland alla ledamöter i fullmäktigeförsamlingarna är de samma som förhållandena i respektive geografiska område (se avsnitt 3.1).

2.1.2 Respondenternas språkkunskaper och bruk av tolkning

En förutsättning för att möten ska kunna genomföras på två språk är att mötesdeltagarna förstår båda språken eller att deras förståelse vid behov stöds. Alla ska också ha möjlighet att uttrycka sig på ett språk de själva talar tillräckligt bra. Ordföranden kan exempelvis sammanfatta inlägg på det andra språket och föredragande kan ha power point-texter på båda språken som stöd för förståelsen. (Pilke & Vik-Tuovinen 2012, Pilke & Salminen 2013) Tolkning under mötena möjliggör att mötesdeltagarna kan förstå det sagda oberoende av språket och har möjlighet att välja vilket språk de själva använder.

I tabellerna 3 och 4 presenteras respondenternas bedömning av sina egna kunskaper i att förstå och tala det andra inhemska språket. Därefter redogörs för i vilken mån respondenterna utnyttjar möjligheten att lyssna till tolkning (tabell 5). Respondenterna ombads i enkäten på en sexgradig skala från *behärskar inte alls* till *på modersmålsnivå* bedöma sin förmåga att förstå det andra inhemska språket när det talas. I tabell 3 presenteras svaren för alla fullmäktigeförsamlingarna. Tabellen anger den andel av respondenterna som har bedömt sin förmåga med respektive omdöme.

Tabell 3. Respondenternas bedömning av sin förmåga att förstå det andra inhemska språket i tal

	Inte alls	Försvarliga	Nöjaktiga	Goda	Utmärkta	Modersmålsnivå
Vasa stad	–	9 %	13 %	30 %	35 %	13 %
Vasa sjukvårdsdistrikt	–	7 %	7 %	27 %	47 %	13 %
Österbottens förbund	15 %	–	8 %	23 %	38 %	15 %

Ungefär en femtedel av respondenterna från Vasa stadsfullmäktige och Österbottens förbunds fullmäktige anger att deras förmåga är på nivån nöjaktig eller svagare, men bara två respondenter (15 %) från Österbottens förbunds fullmäktige, anger att de inte alls förstår det andra inhemska språket i tal. Även för Vasa sjukvårdsdistrikts del anger ett två respondenter (14 %) att deras förmåga är på nivån försvarliga eller nöjaktiga. Av dem har en finska och en svenska som modersmål. För dem som kan förstå det andra inhemska språket i tal på en nivå som bedöms som nöjaktig eller lägre skulle troligen deltagandet vara ansträngande om inte mötet leddes på två språk och tolkning fanns tillgängligt.

Svaren visar också att en majoritet av respondenterna har minst god förmåga att förstå det andra inhemska språket i tal. Hela 87 % av respondenterna från Vasa sjukvårdsdistrikt anger att deras förmåga att förstå det andra inhemska språket är på minst

nivån goda kunskaper. För Vasa stads del bedömer de respondenter som har svenska som modersmål generellt sin förmåga att förstå det andra inhemska språket i tal som något bättre än respondenterna med finska som modersmål.

Den egna förmågan att tala bedöms i genomsnitt av respondenterna som något sämre än förmågan att förstå det andra inhemska språket i tal. Den procentuella fördelningen i fråga om förmåga att tala det andra inhemska språket presenteras i tabell 4.

Tabell 4. Respondenternas bedömning av sin förmåga att tala det andra inhemska språket

	Inte alls	Försvarliga	Nöjaktiga	Goda	Utmärkta	Modersmålsnivå
Vasa stad	–	17 %	17 %	35 %	17 %	13 %
Vasa sjukvårdsdistrikt	–	13 %	–	53 %	27 %	6 %
Österbottens förbund	15 %	–	30 %	23 %	15 %	15 %

Också när det gäller den muntliga förmågan i det andra inhemska språket har respondenterna från Vasa sjukvårdsdistrikt generellt bedömt sin förmåga som bättre än de övriga respondenterna. Hela 86 % av dem anser sig kunna tala det andra inhemska språket på minst en nivå som bedöms som god. Bland stadsfullmäktigerespondenterna har tre med finska som modersmål och sju med svenska som modersmål bedömt sin förmåga att tala det andra inhemska språket vara på minst nivån god.

Ungefär en tredjedel av respondenterna från Vasa stad och 45 % av respondenterna från Österbottens förbund bedömer sin förmåga att tala det andra inhemska språket som nöjaktig eller svagare. Bland de svenskspråkiga respondenterna från Österbottens förbund finns en spridning från att inte kunna uttrycka sig alls på det andra inhemska språket till att behärska språket på modersmålsnivå. Respondenterna med finska som modersmål är fördelade mellan kategorierna från *nöjaktiga* till *på modersmålsnivå*.

Spridningen bland respondenterna i fråga om såväl produktion som reception av det andra inhemska språket åskådliggör behovet av en mötespraxis där båda språken kan talas och där alla kan bli förstådda när de talar sitt modersmål. Bruket av två språk innebär här både att det är möjligt för ledamöterna att själva välja vilket språk de talar och att ledamöterna vid behov kan lyssna till tolkningen. Tabell 5 presenterar hur stor del av respondenterna som anger att de lyssnar på tolkning och i så fall hur ofta.

Tabell 5. Andelen respondenter som lyssnar till tolkningen

	Alltid	Ofta	Ibland	Sällan	Aldrig
Vasa stad	5 %	9 %	18 %	9 %	59 %
Vasa sjukvårdsdistrikt	–	7 %	13 %	20 %	60 %
Österbottens förbund	23 %	8 %	–	15 %	54 %

Av alla respondenter är det 70–80 % som sällan eller aldrig lyssnar till tolkningen. Denna andel stämmer väl överens med respondenterna bedömning att de har minst god förmåga att förstå det andra inhemska språket i tal. Bland respondenterna från Vasa stad och Österbottens förbund är det ungefär en tredjedel som anger att de åtminstone ibland lyssnar till tolkningen. För Vasa sjukvårdsdistrikts del är siffran något lägre. De rapporterade språkkunskaperna tyder på att tolkningsservicen behövs under mötena och respondenternas svar visar att tolkningen också används. De regelbundna användarna är relativt få, men de skulle å andra sidan troligen ha svårt att på jämlika grunder utan tolkning.

2.1.3 Respondenternas partitillhörighet

Sammanlagt sju partier finns representerade i materialet; Centern i Finland, Gröna förbundet, Samlingspartiet, Sannfinländarna, Socialdemokraterna, Svenska folkpartiet och Vänsterförbundet. Även om majoriteten av respondenterna sammantaget i de tre fullmäktigeförsamlingarna representerar Svenska folkpartiet, är respondenternas spridning enligt partitillhörighet ändå relativt bred.

Respondenterna från Vasa stadsfullmäktige representerar alla de sju partierna. Av respondenterna tillhör nio Svenska folkpartiet, men också Samlingspartiet med sju respondenter utgör en stor andel av de totalt 23 respondenterna från stadsfullmäktige. För Vasa sjukvårdsdistrikts del representerar respondenterna tre olika partier. Spridningen är något större för Österbottens förbunds del, där respondenterna tillhör fem olika partier.

2.2 Inspelat material och jämförelsematerial

För studien har inspelat material använts från Vasa stadsfullmäktiges möten. Inspelningarna består av de direktsändningar från stadsfullmäktigemötena som gjorts för lokaltelevisionen från januari 2010 till augusti 2011. Inspelningarna är från 16 möten och det är fråga om totalt över 50 timmar inspelat material. För olika delstudier som

redovisas i denna rapport har representativa sampel av materialet använts. I samband med redovisningen av respektive delstudie presenteras det material studien är baserad på.

För den delstudie som behandlar bruket av finska och svenska samt användning av tolkning under stadsfullmäktiges möten 1991 och tjugo år senare (avsnitt 6.4) finns ett jämförelsematerial baserat på en pro gradu-avhandling (Höglund 1992). I delstudien jämförs Höglunds redovisning av den språkliga praxisen under ett fullmäktigemöte år 1991 med en inspelning av ett fullmäktigemöte år 2011.

2.3 Metodologiska utgångspunkter

Studiens forskningsfrågor berör samspelet mellan bruket av finska och svenska i tvåspråkig möteskontext och mötesdeltagarnas uppfattningar om bruket av två språk. Såväl enkätmaterialiet för studien som det inspelade materialet ger underlag för både kvantitativa och kvalitativa analyser. I fokus för studien ligger när, hur, av vem och varför svenska respektive finska används under fullmäktigemötena och hur bruket av två språk i möteskontexten upplevs.

Den kvantitativa analysen av de frågor i enkäterna som har valbara svarsalternativ möjliggör jämförelser med utgångspunkt i olika variabler. De tre fullmäktigförsamlingarna jämförs i fråga om respondenternas bruk av finska och svenska i möteskontexten och deras åsikter om hur bruket av två språk fungerar och upplevs. Den kvantitativa jämförelsen kompletteras genom en kvalitativ analys av enkäternas öppna frågor. Den kvalitativa analysen möjliggör mera ingående svar på hur respondenterna upplever samspelet mellan språken.

Det inspelade materialet från Vasa stadsfullmäktige analyseras både kvantitativt och kvalitativt. Den kvantitativa analysen resulterar i en beskrivning av hur mötesaktörerna med sina olika roller som ledamöter, tjänstemän eller ordförande använder finska respektive svenska. En kvalitativ analys görs utgående av vad som sägs om språk och bruket av språk under mötena.

I studien ingår även en diakronisk jämförelse mellan bruket av språk och användning av tolkning i Vasa stadsfullmäktige nu och för två decennier sedan. Utgående från redovisade enkätsvar från ledamöter år 1991 (Höglund 1992) och enkäterna från 2011 jämförs vissa aspekter rörande användning av och uppfattning om tolkningen.

Analyserna leder för det första fram till beskrivningar av hur och av vem språken används och de beskriver således de språkmönster som bildas under mötena genom ledamöternas, ordförandens och tjänstemännens bruk av de båda språken (se Koskela

& Pilke 2011, Pilke & Vik-Tuovinen 2012). För det andra ger de information om hur tvåspråkigheten och samspelet mellan språken upplevs utgående från premisserna för tvåspråkiga fullmäktigemöten med tolkningsservice.

3 DE KOMMUNALA OCH SAMKOMMUNALA FULLMÄKTIGEFÖRSAMLINGARNAS SPRÅK

Finlands lagstiftning ger ramarna för landets tvåspråkighet och även för organiseringen av kommunernas tvåspråkighet och medborgarnas rättigheter. Kommuner och kommunala organ kan också ha egna anvisningar för bruket av språk. I det här kapitlet behandlas först vissa centrala lagar och riktlinjer som berör bruket av finska och svenska i kommuner och samkommuner. Därefter ges en översikt över de språkliga förhållandena i de geografiska områden som ingår i denna studie (avsnitt 3.1.) och de bestämmelser som styr bruket av språk i de undersökta fullmäktigeförsamlingarna (avsnitt 3.2).

Medborgarnas rätt till eget språk och egen kultur fastställs i Finlands grundlag. Landets finskspråkiga och svenskspråkiga befolknings kulturella och samhälleliga behov ska tillgodoses på lika grunder och alla ska ha möjlighet att få samhällelig service på det egna språket. (Finlands grundlag 731/1999, 17 §, 122 §) I tvåspråkiga kommuner ska i kommunens förvaltningsstadga ingå nödvändiga bestämmelser om hur invånare som hör till olika språkgrupper ska få jämlik service i kommunen (Kommunallag 365/1995, 50 §). Medlemmar i en tvåspråkig kommuns organ har också rätt att använda finska eller svenska vid sammanträden. Språklagen anger att fullmäktiges möteskallelser och protokoll i tvåspråkiga kommuner ska skrivas på finska och svenska. Dessutom nämns att om någon medlem inte förstår ett muntligt yttrande, ska det på begäran återges i korthet. (Språklagen 423/2003, 28 §, 29 §)

Kommunerna är grundenheten för den språkliga indelningen i Finland. Kommunerna är antingen enspråkiga eller tvåspråkiga. Vart tionde år fastställer statsrådet genom förordning vilka kommuner som är enspråkiga respektive tvåspråkiga. Förordningen anger också vilket språk som är majoritetsspråk i de tvåspråkiga kommunerna. En kommun kan beviljas status som tvåspråkig även om den annars skulle vara enspråkig. I språklagen (423/2003) fastställs också att samkommuners myndigheter är tvåspråkiga om kommuner med olika språk eller minst en tvåspråkig kommun hör till samkommunen.

Vid tiden för insamlingen av materialet för denna studie gällde den språkliga indelningen av kommuner för åren 2003–2012. Av Finlands 336 kommuner var då 19 svenskspråkiga och 30 tvåspråkiga. Av de tvåspråkiga har 12 svensk majoritet och 18 finsk majoritet. (Finlands kommunförbund, 2011a) Genom kommunsammanslagningar har antalet kommuner minskat. I början av år 2015 var antalet kommuner 317 (Finlands kommunförbund 2015).

Det är kommunerna som ordnar den lagstadgade basservicen för kommuninvånarna. Till den viktigaste basservicen hör social- och hälsovård, undervisning och bildning, miljö och teknisk infrastruktur. (suomi.fi 2015) Beslutanderätten i kommunen utövas av fullmäktige som valts av invånarna och kommunfullmäktige har ansvar för kommunens verksamhet och ekonomi (Kommunallag 365/1995, 1 §, 13 §).

Kommuner komma överens om att sköta sina uppgifter tillsammans. En kommun kan sköta någon uppgift för en eller flera kommuners räkning eller en uppgift kan skötas av en samkommun. Medlemskapet i en samkommun kan vara frivilligt eller obligatoriskt för kommunerna. Beslutanderätten i samkommuner kan utövas av samkommunens fullmäktige, vid en samkommunsstämma eller av ett organ som väljs av medlemskommunerna. (Kommunallag 365/1995, 76 §, 81 §, 86 §)

Samkommunerna för specialiserad sjukvård, samkommuner som sköter specialomsorgsuppgifter samt landskapsförbunden är obligatoriska samkommuner. Vasa sjukvårdsdistrikt och Österbottens förbund hör således till de obligatoriska samkommunerna. Landskapsförbunden sköter regionutveckling, landskapsplanläggning och intressebevakning. Förbunden utarbetar på regionnivå de program som behövs för stöd från Europeiska unionens strukturfonder och svarar för genomförandet av dem. (Kommunallag 365/1995, 81 §, 86 §; Så fungerar kommunen 2009; Lag om utveckling av regionerna 1651/2009, 10 §)

Till de allmänna principerna i förvaltningen hör offentlighet. Myndighetshandlingar är offentliga om inte annat stadgats i lag (Lag om offentlighet i myndigheternas verksamhet 621/1999, 1 §). Allmänheten ska kunna följa fullmäktiges möten, och mötena är offentliga såvida sekretess inte måste iakttas på grund av något ärendes natur. (Kommunallag 365/1995, 54 §). Offentlighetsprincipen innebär också att offentligt material i anknytning till fullmäktigesammanträden är tillgängligt för forskning.

3.1 Språkförhållanden i de undersökta fullmäktigeförsamlingarnas geografiska områden

De tre fullmäktigeförsamlingarna som ingår i denna studie har olika antal ordinarie ledamöter, medan det sammanlagda antalet ordinarie ledamöter och ersättare per fullmäktigeförsamling är i samma storleksklass, ca 70 per fullmäktige. De geografiska områden som fullmäktigeförsamlingarna representerar är alla tvåspråkiga. Vasa stad har finska som majoritetsspråk, medan de båda samkommunernas geografiska områden är tvåspråkiga med svenska som majoritetsspråk.

Språkfördelningen enligt invånarnas modersmål i de geografiska områden som ingår i undersökningen presenteras i tabell 6. Statistiken är från 31.12.2010 (Österbottens

landskapsportal 2011). I Vasa stad utgjorde invånarna med svenska som modersmål en minoritet på 25 %, medan de svenskspråkiga i samkommunerna uppgick till en knapp majoritet, 51 %.

Tabell 6. Språkfördelningen enligt invånarnas modersmål i de undersökta geografiska områdena år 2010

	Andel finskspråkiga	Andel svenskspråkiga	Andel övriga språk
Vasa stad	69 %	25 %	6 %
Vasa sjukvårdsdistrikt	45 %	51 %	4 %
Österbottens förbund	45 %	51 %	4 %

Vasa stadsfullmäktige hade under den undersökta perioden 51 ordinarie ledamöter och 15 ersättare. I Vasa bodde 59 600 personer i slutet av år 2010. Av dem var 69 % finskspråkiga, 25 % svenskspråkiga och ca 6 % personer hade något annat språk som sitt modersmål. (Vasa stad 2011)

Samkommunen Vasa sjukvårdsdistrikt hade vid tidpunkten för studien 14 medlemskommuner. Samkommunens fullmäktige utgjordes av 33 ordinarie ledamöter och 33 ersättare. Distriktet som sträcker sig från Larsmo kommun i norr till Kristinestad i söder hade ca 165 000 invånare. Av dem hade 51 % hade svenska som modersmål, 45 % finska och 4 % något annat modersmål. (Vasa sjukvårdsdistrikt 2011a, 2011b).

Österbottens förbund hade 16 medlemskommuner vid tidpunkten för studien. Landskapsfullmäktige bestod av 38 ordinarie ledamöter och 38 ersättare. Av befolkningen i landskapet hade 51 % svenska som modersmål, 45 % finska och 4 % något annat språk. (Österbottens landskapsportal 2011)

De kommuner som bildar samkommunerna Österbottens sjukvårdsdistrikt och Österbottens förbund är en- eller tvåspråkiga kommuner. Tabell 7 presenterar språkfördelningen mellan finskspråkiga, svenskspråkig och tvåspråkiga kommuner vid tidpunkten för undersökningen. För de tvåspråkiga kommunerna anges också majoritetsspråket.

I samkommunerna utgjorde antalet helt finskspråkiga kommuner och tvåspråkiga kommuner med finska som majoritetsspråk ungefär en tredjedel av kommunerna. Vasa stad som tvåspråkig kommun med finsk majoritet är med tanke på invånarantalet relativt dominerande i de två samkommunernas geografiska områden. Vasa stod exempelvis år 2011 för drygt 40 000 av det totala antalet 80 000 invånare med finska som modersmål i landskapet Österbotten.

Tabell 7. Kommunernas språkliga fördelning i de undersökta samkommunerna

	Finsk-språkiga	Svensk-språkiga	Tvåspr., finsk maj.	Tvåspr., svensk maj.	Totalt
Vasa sjukvårdsdistrikt	2	3	2	7	14
Österbottens förbund	3	3	2	8	16

Efter år 2010 har förändringar skett i såväl Vasa som samkommunerna. År 2013 fusionerades Lillkyro kommun med Vasa stad, vilket påverkade demografin och kommunfullmäktiges storlek (Vasa 2013). Genom denna fusion och fusionen av kommunerna Vörå–Maxmo och Oravais till den nya kommunen Vörå år 2011 har antalet medlemskommuner i de undersökta samkommunerna minskat (Vasa sjukvårdsdistrikt 2013, Österbottens förbund (2013)).

3.2 De undersökta fullmäktigeförsamlingarnas språkbestämmelser

De bestämmelser om bruket av finska och svenska i fullmäktige som ingår i de nationella författningarna bekräftas och preciseras i Vasa stads och de båda samkommunernas stadgor och arbetsordningar. Det här förfarandet följer kommunallagen (365/1995, 15 §), som anger bestämmelser om fullmäktiges verksamhet fastlås i en arbetsordning eller någon annan instruktion.

I Förvaltningsstadga för Vasa stad (1995/ 2007, 16 §) konstateras att språkbruket i fullmäktiges sammanträdeskallelse och protokoll följer språklagen. Vasa stads arbetsordning för fullmäktige (1995/2012, 9 §) anger att fullmäktiges föredragningslista ska uppgöras på både finska och svenska.

I Vasa sjukvårdsdistrikts förvaltningsstadga (2011c) fastställs i 1 § att samkommunen tillhandahåller hälsotjänster på svenska och finska. För övrigt hänvisas till lagar och förordningar. I 45 § (ibid.) anges att de båda språkgruppernas behov ska beaktas jämbördigt i organiseringen av förvaltningen och i information. Ytterligare sägs att fullmäktiges föredragningslistor i sin helhet och bilagorna i huvudsak ska finnas på både finska och svenska.

I Österbottens förbunds grundavtal (Österbottens förbund 2011, 1 §) fastslås att samkommunens språk är svenska och finska och att protokollen uppgörs på svenska och

finska. I Förvaltningsstadgan (Österbottens förbund 2008/2010, 18 §) anges att de svensk- och finskspråkigas behov ska beaktas jämbördigt i samkommunens förvaltning, i dess verksamhet, service och information. Enligt både förvaltningsstadgan och arbetsordningen för landskapsfullmäktige (Österbottens förbund 2007, 11 §) ska fullmäktiges föredragningslista uppgöras på både finska och svenska.

4 BRUKET AV FINSKA OCH SVENSKA I MÖTESKONTEXTEN

Redovisningen för bruket av språk i möteskontexten inleds med respondenternas redogörelse för vilka språk de använder i muntlig kommunikation och när de läser mötesdokument (avsnitt 4.1). Därefter behandlas respondenternas motiveringar till varför de talar finska eller svenska (avsnitt 4.2) och slutligen presenteras respondenternas åsikter om bruket av två språk (avsnitt 4.3).

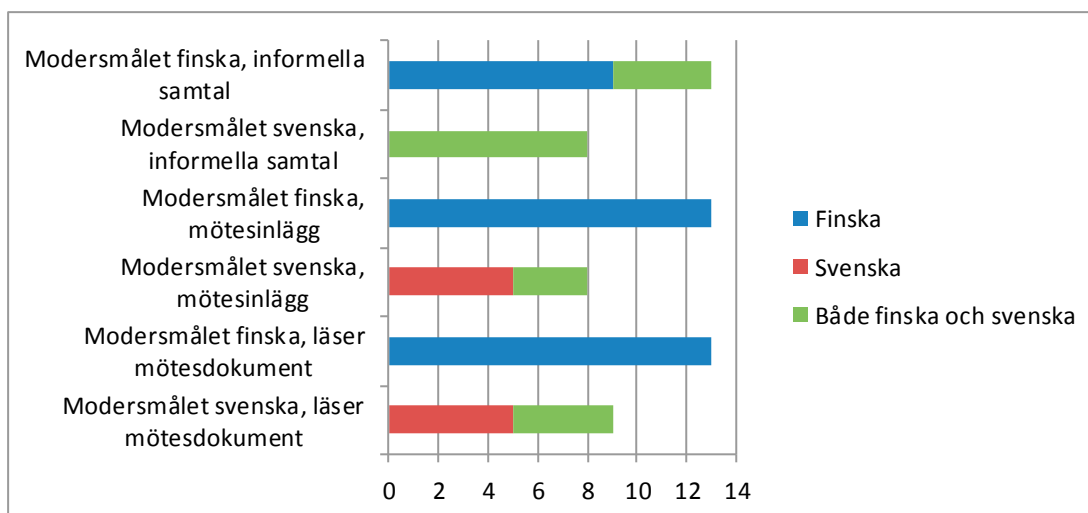
Utgående från enkäterna presenteras i avsnitt 4.1 på vilket eller vilka språk respondenterna läser mötesdokumenten, framför sina egna formella inlägg och diskuterar informellt med andra mötesdeltagare utanför de egentliga mötesförhandlingarna. De informella samtalen kan vara sådana som berör mötesärendena eller också vara mera fria diskussioner, exempelvis under kaffepauser.

4.1 Muntlig kommunikation och läsande av dokument

I redogörelsen för hur respondenterna använder finska och svenska i möteskontexten i tal och skrift presenteras svaren från Vasa stad separat. Samkommunerna kan här behandlas samtidigt, eftersom språkförhållandena är i stora drag de samma för båda samkommunerna. En annan orsak till att redovisa svaren från samkommunerna tillsammans är att det är fråga om ett litet antal respondenter, varför en samlad redovisning bättre garanterar respondenternas anonymitet.

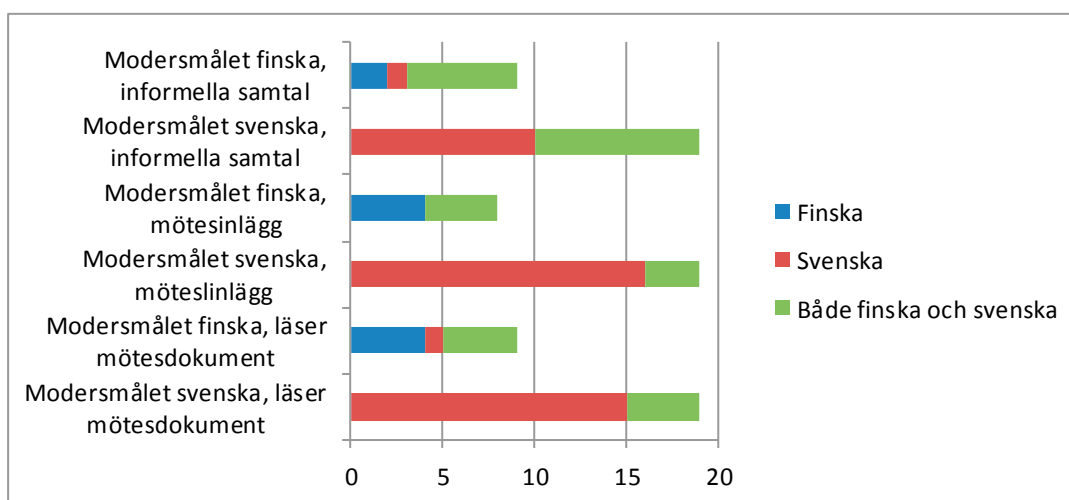
Enligt enkätsvaren från Vasa stadsfullmäktige läser alla 13 respondenter med finska som modersmål mötesdokumenten på finska och de håller sina formella inlägg under mötena på finska. Av dem är det ändå fyra som i informella diskussioner med andra fullmäktigeledamöter talar både finska och svenska. De nio respondenterna med svenska som modersmål läser mötesdokumenten antingen bara på svenska (fem respondenter) eller på både finska och svenska (fyra respondenter). I sina egna inlägg talar fem av dem med svenska som modersmål bara svenska och tre både finska och svenska. En respondent har inte besvarat denna fråga. Alla respondenterna med svenska som modersmål anger att de i informella situationer talar både finska och svenska med andra fullmäktigeledamöter.

I figur 1 presenteras i vilka situationer respondenterna från Vasa stad anger att de använder finska respektive svenska. Respondenternas svar är indelade enligt modersmål. Som modersmål kunde anges finska, svenska eller både finska och svenska. Staplarna i figuren och de olika färgerna anger antalet respondenter som valt respektive svarsalternativ.

Figur 1. Bruket av finska och svenska i möteskontexten. Fördelning enligt modersmålet, Vasa stad.

Figur 2 illustrerar svaren från Vasa sjukvårdsdistrikt och Österbottens förbund. Av respondenterna har 19 svenska och 9 finska som modersmål.

Figur 2. Bruket av finska och svenska i möteskontexten. Fördelning enligt modersmålet, Vasa sjukvårdsdistrikt och Österbottens förbund.

De 19 respondenter för samkommunerna som har svenska som modersmål läser huvudsakligen mötesdokumenten på svenska och håller sina egna inlägg på svenska. Det är bara fyra av dem som läser mötesdokument på både finska och svenska och tre som håller sina inlägg på både finska och svenska. Respondenterna med finska som modersmål (N=8) rapporterar en större variation. Av dem läser fyra mötesdokumenten på finska, en på svenska och fyra på både finska och svenska. Formella inlägg gör fyra av dem på finska och lika många på både finska och svenska.

I formella inlägg är det 20 respondenter av totalt 28 som talar bara sitt modersmål. Bland de 19 respondenterna med svenska som modersmål är det tio som inte använder finska under mötena varken i sina anföranden eller i informella samtal. I informella samtal talar således tio svenskspråkiga respondenter svenska och nio både finska och svenska. Av de finskspråkiga talar två finska, en svenska och sex både finska och svenska. Av totalt 28 respondenter från samkommunerna är det således 15 som i informella diskussioner talar både finska och svenska.

En jämförelse mellan svaren från respondenterna för samkommunerna respektive Vasa stadsfullmäktige visar en viss skillnad i det språkliga beteendet. I Vasa stadsfullmäktige, där majoritetens modersmål och det geografiska områdets majoritetsspråk är finska, använder respondenterna med finska som modersmål mera genomgående sitt modersmål. De läser alltid mötesdokumenten på finska och använder alltid finska i sina anföranden. Bland de finskspråkiga respondenterna för samkommunerna är det fyra personer som håller sina inlägg på både finska och svenska och fyra som håller dem bara på finska. Där förekommer det också att respondenter med finska som modersmål läser dokumenten på båda språken eller bara på svenska. I informella diskussioner i samkommunfullmäktige talar sju av nio med finska som modersmål både finska och svenska eller bara svenska. I stadsfullmäktige talar bara fyra av tretton respondenter med finska som modersmål både finska och svenska i informella samtal i möteskontexten.

I samkommunerna talar över 80 % av respondenterna med svenska som modersmål alltid svenska i sina formella anföranden, medan motsvarande andel i Vasa stadsfullmäktige är mindre och ligger något över hälften. Alla respondenter från Vasa stadsfullmäktige med svenska som modersmål anger att de i informella diskussioner använder både finska och svenska, medan hälften av respondenterna från samkommunerna med svenska som modersmål talar bara svenska i informella diskussioner i möteskontexten.

Utgående från ovan presenterade resultat tenderar den språkgrupp som utgör minoritet i respektive fullmäktige ha ett något mera flexibelt språkval. Det bör också påpekas att en orsak till att en del av respondenterna inte använder det andra inhemska språket i varken formella eller informella situationer är bristande språkkunskaper (se

avsnitt 2.1.2). En annan orsak är att de inte behöver använda det andra inhemska språket i formella situationer, eftersom mötesdokumenten finns på båda språken och det förekommer simultantolkning under mötena. I avsnitt 4.2 diskuteras närmare de orsaker respondenterna anger till sitt val av språk under mötena.

4.2 Orsaker till val av språk

Redovisningen av hur svenska och finska används i möteskontext i avsnitt 4.1 visar att det finns en variation hos respondenterna från att alltid tala sitt modersmål till att enligt situation använda både finska och svenska. Varför respondenterna väljer att uttrycka sig på det ena eller det andra språket har utretts genom enkäten. I redogörelsen för orsakerna separeras svaren inte per fullmäktigeförsamling, eftersom fokus här ligger på de generella orsakerna till val av språk i möteskontexten. Trots att språkförhållandena är olika i Vasa stadsfullmäktige och de två samkommunernas fullmäktigeförsamlingar, visar sig motiveringarna till att tala finska eller svenska vara relativt samstämmiga.

Respondenterna uppmanades i enkäten klargöra varför de väljer att tala finska respektive svenska genom att fortsätta påståendena *På fullmäktigemötena talar jag finska då* respektive *På fullmäktigemötena talar jag svenska då*. Svaren har anknutits till bakgrundsinformation om respondenternas modersmål, och redovisningen av svaren följer indelningen orsaker att tala sitt modersmål (avsnitt 4.2.1), att tala det andra inhemska språket (4.2.2) och att tala båda språken (4.2.3) i fullmäktigekontexten. De exempel på motiveringar som inkluderas i redogörelsen ges på det språk som respondenten använt. Om motiveringen är på finska, ges en översättning till svenska av svaret inom parentes eller en förklaring på svenska i texten.

4.2.1 Orsaker att tala sitt modersmål

En orsak att tala sitt modersmål i möteskontexten är enligt respondenterna det att modersmålet är det språk de kan uttrycka sig bäst på. Vissa respondenter anger att de alltid talar sitt modersmål. Antingen anger de att det helt enkelt är det språk de kan eller att det är det språk de behärskar bäst. De konstaterar exempelvis *osaan ilmaista itseäni sillä* (jag kan uttrycka mig på det), *haluan saada asiani oikein ja selvästi ymmärretyksi* (jag vill få fram mitt ärende så det förstås rätt och klart). Det betonas också att det är tack vare tolkning man kan tala sitt modersmål. *Puhun suomea lähes aina, koska se on äidinkieleni ja pystyn siten ilmaisemaan itseäni paremmin. Minusta on tärkeää, että jokainen saa käyttää omaa äidinkieltään ja on olemassa tulkkauksia tarvittaessa* (Jag talar nästa alltid finska, för det är mitt modersmål och jag kan

uttrycka mig bättre på det sättet. Jag tycker det är viktigt att alla får använda sitt eget modersmål och det finns tolkning för dem som behöver det).

Flera respondenter nämner explicit att de använder sitt modersmål i formella inlägg under mötena. Modersmålet används när respondenten gör ett allmänt inlägg riktat till hela mötet eller introducerar ett nytt ämne, även om respondenten anger att han eller hon i övrigt kan delta i diskussioner på båda språken. Respondenterna uppger sig också tala sitt modersmål när de kommenterar något som någon annan framfört på det språket. Det är alltså inläggets funktion och vem man riktar sig till som är avgörande för valet av språk.

Politiska eller ideologiska skäl anges också som orsak till att tala sitt modersmål. En respondent motiverar användningen av modersmålet svenska med *det är ändamålsenligt för att framhålla vår språkprofil* och en annan säger sig tala sitt modersmål av *principiella skäl eftersom landskapets majoritetsbefolkning är svenskspråkig*.

4.2.2 Orsaker att tala det andra inhemska språket

Majoriteten av respondenterna använder huvudsakligen sitt modersmål under mötena (se avsnitt 4.1), men en del väljer att i vissa sammanhang tala det andra inhemska språket. Respondenterna uppger att de kan föredra det andra inhemska språket om de tar till orda i ett ärende där de vill göra sig förstådda också i den andra språkgruppen. En annan orsak till att göra det är om de anser det är viktigt att nyanserna kommer fram även på det andra språket. Trots att tolkning finns att tillgå, kan respondenterna således i dessa situationer välja att själva tala det andra språket.

En aspekt som betonas relativt ofta i motiveringarna är att man talar det andra språket om man uttryckligen vänder sig till någon som hör till den andra språkgruppen. Exempelvis nämner respondenterna att de talar det andra språket om de vill bemöta något som någon framfört på det språket, *kommentoin jonkun muun ruotsiksi esittämää asiaa*, eller att man talar till en viss person, *jag vill vända mig personligen till någon medlem av den andra språkgruppen*. Det kan också vara en grupp av mötesdeltagare som beaktas när man väljer språk, t.ex. anges att det andra inhemska språket används i diskussioner med andra partier.

Det andra inhemska språket kan talas i formella inlägg under mötet, men betydligt vanligare är det när diskussionen är informell och man inte nödvändigtvis diskuterar mötesärenden. Diskussionspartens språkkunskaper beaktas speciellt i informella samtal när tolkning inte finns tillgänglig. Exempel på sådana kommentarer är *kun toinen osapuoli on ruotsinkielinen* (när den andra parten är svenskspråkig), *vid eventuella kaffepauser om jag sitter bredvid en finskspråkig som jag vet är dålig på svenska*,

keskustelukumppani preferoi sitä tai ei mielestään osaa suomea (när diskussionsparten prefererar det eller inte anser sig kunna finska).

Respondenterna talar således vid behov det andra inhemska språket, förutsatt att de egna språkkunskaperna är tillräckliga. De kan välja att tala det språk som någon annan inlett på, vilket också noterades som orsak till att tala sitt modersmål. Respondenterna visar förståelse för att man behöver anpassa sig till den andra partens språkkunskaper. Detta gäller både respondenter med finska och respondenter med svenska som modersmål. Det som verkar vara utmärkande bruket av det andra inhemska språket är att man talar det språk som gör kommunikationen effektivast eller enklast. I motsats till motiveringarna till att tala sitt eget modersmål återfinns i denna kategori inte hänvisningar till principiella eller ideologiska motiveringar.

4.2.3 Orsaker att tala båda språken

En del respondenter anger att de själva talar både finska och svenska i sina formella inlägg. En som säger sig tala både finska och svenska om det ges tid därtill konstaterar *mutta ensin äidinkielelläni* (men först på mitt modersmål). En annan anger sig tala finska *om tolkning av någon orsak saknas och jag vill framföra de viktigaste synpunkterna så att också de helt finskspråkiga fattar*, men konstaterar på samma sätt som den andra respondenten *även i dessa fall inleder jag på svenska*. Respondenterna anger således vilka principer de följer när de använder båda språken. Det verkar således som om ledamöterna genom att inleda på sitt modersmål markerar sin bakgrund.

Analysen av inspelat material från Vasa stadsfullmäktige (kapitel 5) visar också på en eventuell princip för val av språk som inte rapporteras i enkätsvaren. Den principen är att ledamöter ofta inleder sina anföranden på majoritetsspråket för den politiska grupp de representerar, fast det språket inte är deras modersmål.

Några respondenter påpekar i sina kommentarer till val av språk att det inte finns någon orsak att upprepa samma sak båda språken själv, eftersom mötena tolkas; *Mielestäni on ajan hukkaa kääntää puhe myös ruotsiksi. Muutamit valtuutetut puhuvat kahdella kielellä simultaanitulkkauksesta huolimatta* (Jag tycker det är onödigt att översätta det man säger också till svenska. En del ledamöter talar två språk trots simultantolkningen).

Analysen visar att valet av språk vanligen inte är slumpmässigt utan att det finns en orsak till det. I redogörelsen för respondenternas åsikter om bruket av två språk under fullmäktigemötena (avsnitt 4.3) förstärks bilden av att respondenterna har en klar uppfattning om när, hur och med vem de båda språken används.

4.3 Åsikter om bruket av två språk under fullmäktigmötena

En central frågeställning i denna studie är hur tvåspråkigheten upplevs av ledamöterna. Enkäten innehåller frågeställningar som klargör respondenternas åsikter om användning av två språk under fullmäktigmötena. Respondenterna fick ange sina åsikter genom att ta ställning till olika påståenden på en femgradig skala med ytterlighetsvärdena *helt av samma åsikt* och *helt av annan åsikt*. Alla påståendena började med *Bruket av både finska och svenska under fullmäktigemötena* följt av det egentliga påståendet, exempelvis *fungerar enligt min åsikt bra*. Av de påståenden som respondenterna skulle ta ställning till var hälften positivt formulerade och hälften negativt.

Här redogörs först för respondenternas åsikter om den tvåspråkiga mötespraxisen. Därefter diskuteras hur tvåspråkigheten generellt upplevs påverka mötesgången och kommunikationen under mötena. För att få en klarare bild av bakomliggande orsaker granskas också när så anses nödvändigt bakgrundsvariabler som kan tänkas påverka respondenternas svar, såsom hur lång erfarenhet respondenterna har av fullmäktigearbete eller om respondenterna representerar majoritets- eller minoritetsspråket i respektive fullmäktigeförsamling.

4.3.1 Åsikter om den tvåspråkiga mötespraxisen

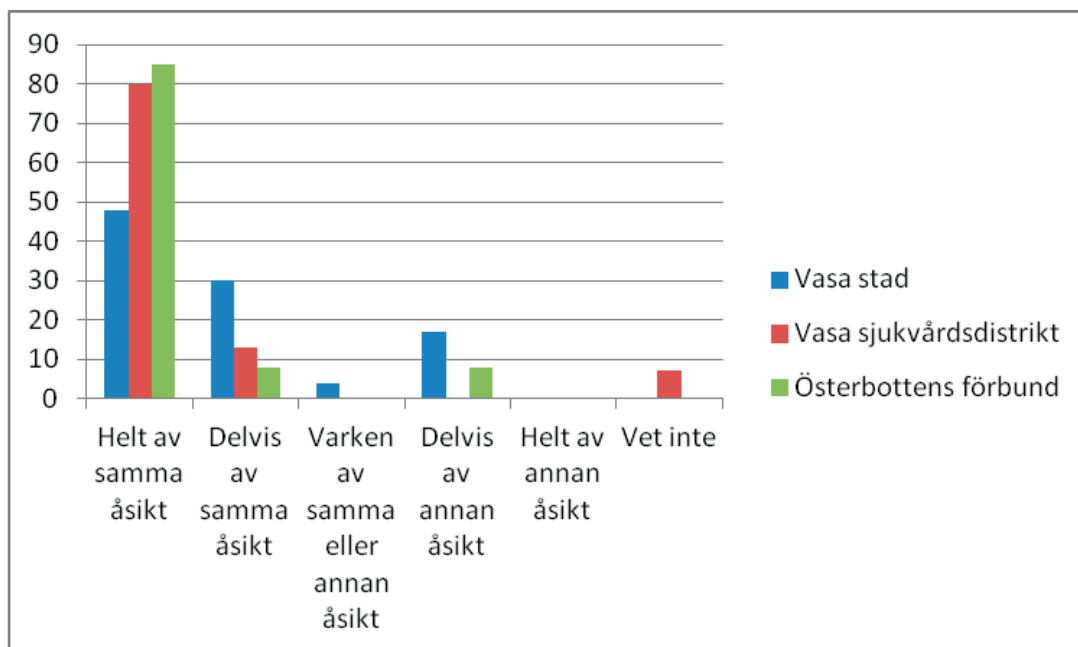
Respondenterna fick ta ställning till om de anser att bruket av både finska och svenska under fullmäktigemötena fungerar bra, är naturligt och är rättvist. Dessa påståenden är positivt formulerade, men de följer inte varandra i frågeformuläret, utan varvas där med negativt formulerade påståenden.

De flesta respondenterna från de båda samkommunerna helt eniga med påståendet att bruket av finska och svenska fungerar bra under fullmäktigemötena, 80 % av respondenterna från Vasa sjukvårdsdistrikt och 85 % av respondenterna från Österbottens förbund. Lika samstämmiga är inte svaren från stadsfullmäktige, men också där instämmer 78 % av respondenterna helt eller delvis i påståendet.

De respondenter som inte är helt eller delvis av samma åsikt som påståendet visar sig vara fördelade mellan båda språkgrupperna i alla fullmäktigeförsamlingarna. I stadsfullmäktige är de dessutom relativt jämnt fördelade. Det verkar således som om modersmålet inte är avgörande för om man anser att bruket av två språk fungerar bra. En svag tendens verkar finnas att de respondenter som inte har särdeles starka kunskaper i det andra inhemska språket hör till dem som inte är eniga med påståendet. Eftersom

antalet respondenter i detta fall är litet, är det ändå skäl att vara försiktigt med slutsatser utgående från språkkunskaper.

Figur 3 presenterar svarsfördelningen. Den lodräta skalan anger andelen respondenter (%) som besvarat frågan med respektive svarsalternativ.

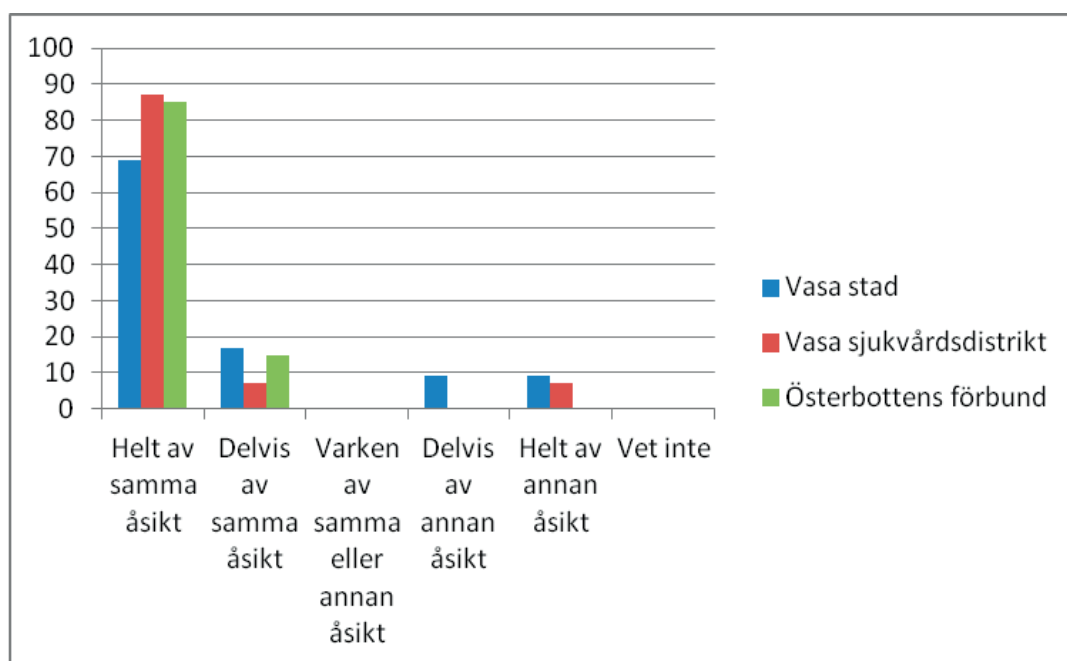
Figur 3. Bruket av både finska och svenska på fullmäktigemötena fungerar bra (svarsandel i %).

En omständighet som kan tänkas påverka svaren på denna fråga är hur lång erfarenhet respondenterna har av tvåspråkiga fullmäktigemöten. Därför utreddes hur många perioder de respondenter som inte instämde helt eller delvis har varit ledamöter i respektive fullmäktige. Längre eller kortare erfarenhet av fullmäktigemöten verkar inte påverka inställningen, eftersom dessa respondenter var ledamöter för första, andra eller tredje perioden.

Skillnaderna mellan de olika fullmäktigeförsamlingarna i fråga om hur väl respondenterna anser att bruket av båda språken fungerar kan ha att göra med mötenas längd och hur ofta möten hålls. Vasa stadsfullmäktige sammanträder cirka tio gånger per år, medan vardera samkommunfullmäktige sammanträder 2–3 gånger per år. Stadsfullmäktigemötena är också enligt forskarens observationer vanligen längre än samkommunfullmäktiges möten, vilket kan påverka åsikterna i negativ riktning, eftersom det kan anses att mötena blir längre på grund av att de är tvåspråkiga.

Ett annat positivt format påstående respondenterna skulle ta ställning till var *bruket av både finska och svenska under fullmäktigemötena är naturligt*. I figur 4 presente-

ras svaren, sedan diskuteras hur variablerna modersmål och erfarenhet av fullmäktigearbetet eventuellt påverkar svaren.

Figur 4. Bruket av både finska och svenska på fullmäktigmötena är naturligt (svarsandel i %)

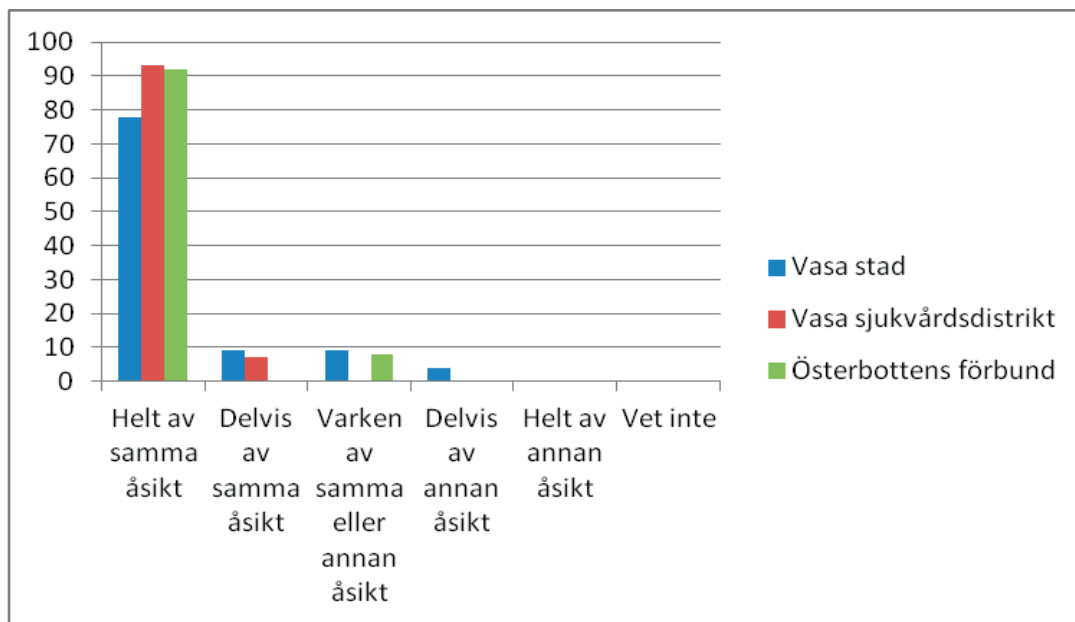
De flesta respondenter anser att bruket av både finska och svenska under mötena är naturligt. Påståendet stöds helt eller delvis av 82 % av respondenterna för Vasa stadsfullmäktige, 93 % av respondenterna för Vasa sjukvårdsdistrikt och alla respondenter för Österbottens förbund.

De två respondenter (9 %) för Vasa stadsfullmäktige som är delvis av annan åsikt har finska som modersmål. Helt av annan åsikt är där en respondent med svenska som modersmål och en som inte angett sitt modersmål. Med så få respondenter är det ändå skäl att inte dra slutsatser angående förhållandet mellan modersmål och åsikt.

Antalet perioder som respondenterna varit ledamöter kan tänkas påverka deras åsikt om huruvida bruket av två språk är naturligt. Av de fyra respondenter för Vasa stadsfullmäktige som är helt eller delvis av annan åsikt är tre ledamöter för första perioden och en för andra perioden, medan ingen av de elva respondenterna som är stadsfullmäktigeledamöter för tredje perioden eller mera är av annan åsikt än påståendet. Den respondent för Vasa sjukvårdsdistrikt som är helt av annan åsikt är ledamot för andra perioden. Med denna spridning kan man eventuellt bland stadsfullmäktigerespondenterna se en tendens att åsikten att bruket av två språk är naturligt korresponderar med längre erfarenhet. Utgående från samkommunernas respondenter går det däremot inte

att avgöra om erfarenheten av fullmäktigearbetet påverkar åsikterna om att bruket av två språk är naturligt.

Bland respondenterna för alla de undersökta fullmäktigeförsamlingarna råder samstämmighet om att bruket av båda språken är rättvist. Av respondenterna för Vasa sjukvårdsdistrikt är alla helt eller delvis av samma åsikt som påståendet. I de andra fullmäktigeförsamlingarna är ingen respondent helt av annan åsikt i frågan och bara en respondent är delvis av annan åsikt. Åsikterna presenteras i figur 5.

Figur 5. Bruket av både finska och svenska på fullmäktigmötena är rättvist (svarsandel i %)

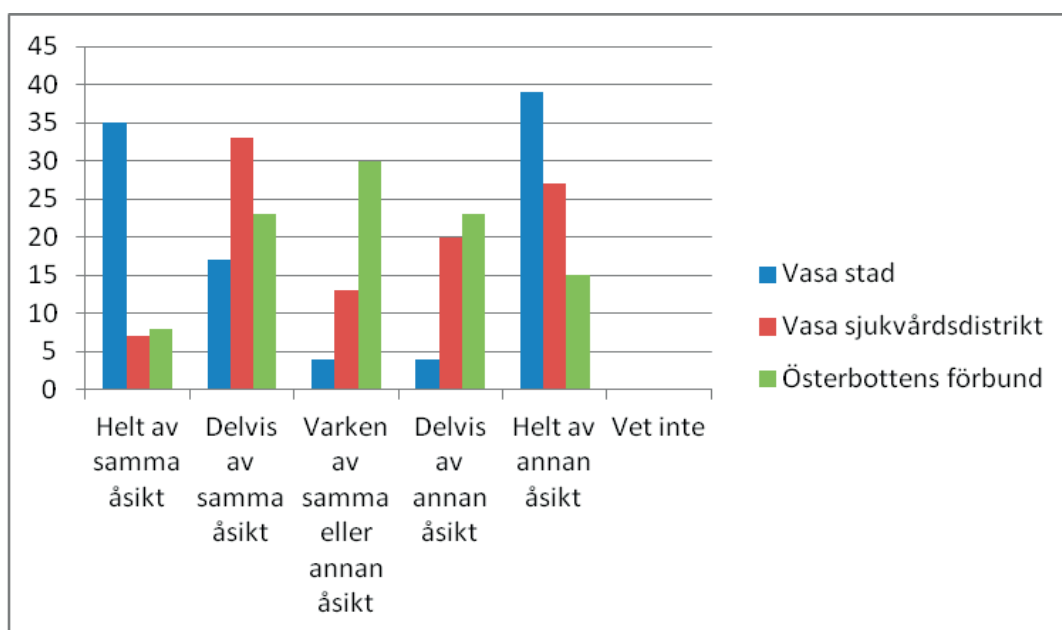
En viss variation i svaren finns bland respondenterna för Vasa stadsfullmäktige. Varken av samma eller av annan åsikt är två respondenter och delvis av annan åsikt är en. Dessa tre har alla finska som modersmål och de representerar två olika partier. Den respondent från Vasa sjukvårdsdistrikt som varken är av samma eller annan åsikt har svenska som modersmål.

Generellt är de flesta respondenterna i alla de tre fullmäktigeförsamlingarna av den åsikten att den tvåspråkiga mötespraxisen fungerar bra, är naturlig och rättvis. Speciellt positivt inställda till praxisen är respondenterna som representerar de samkommunala fullmäktigeförsamlingarna.

4.3.2 Tvåspråkighetens inverkan på mötesgången och kommunikationen

Under de undersökta fullmäktigeförsamlingarnas möten talar vanligen mötesordföranden både finska och svenska. Ibland talar också tjänstemännen som är föredragande eller sakkunniga i ärenden båda språken. När ordföranden och tjänstemännen talar båda språken genom att upprepa eller sammanfatta på det andra språket tolkas inte deras anföranden. Ledamöternas inlägg tolkas, trots att vissa av dem själva talar både finska och svenska i sina inlägg genom att helt eller delvis upprepar samma sak på det andra språket. För att få fram respondenternas åsikter om mötesgången och kommunikationen användes påståendena *bruket av två språk gör att mötena blir långsammare, orsakar missförstånd och gör att behandlingen blir mera mångsidig*. Också här fick respondenterna ange om de var av annan eller samma åsikt enligt skalan *helt av samma åsikt – helt av annan åsikt*.

Helt eller delvis av samma åsikt med påståendet *bruket av två språk gör mötena långsammare* är ca 50 % av respondenterna från Vasa stadsfullmäktige, 40 % av respondenterna från Vasa sjukvårdsdistrikts fullmäktige och 30 % av respondenterna för Österbottens förbund. Om andelarna delvis av annan åsikt och helt av annan åsikt slås samman, är andelen svar för var och en av fullmäktigeförsamlingarna omkring 40 %. Svaren presenteras i figur 6.

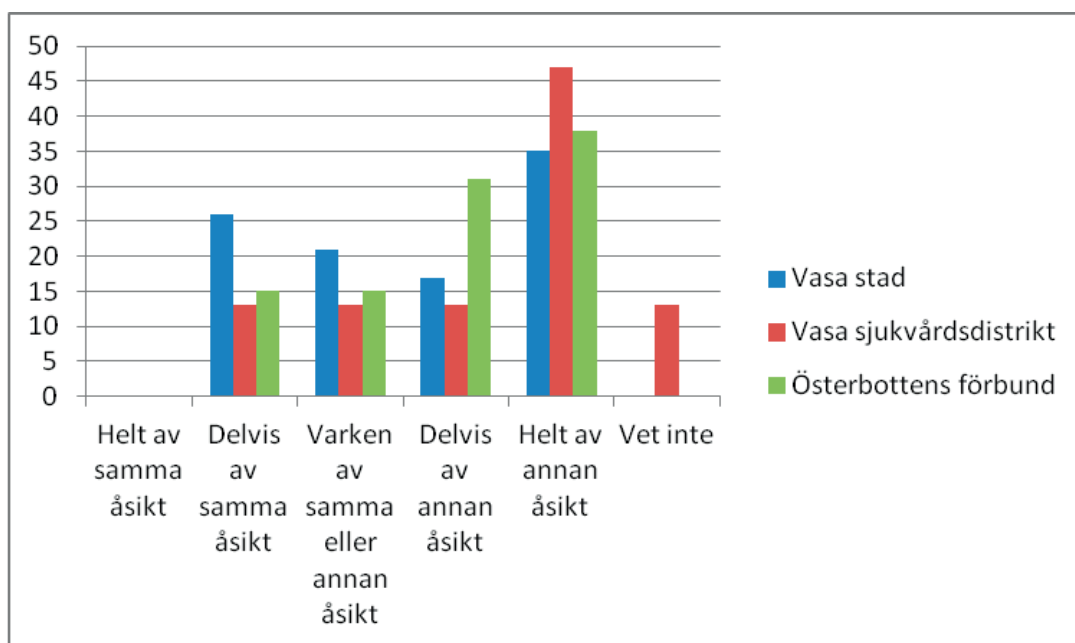
Figur 6. Bruket av två språk på fullmäktigemötena gör mötena långsammare (svarsandel i %)

Spridningen mellan de olika svarsalternativen är stor för alla fullmäktigeförsamlingarna, men speciellt bland respondenterna för stadsfullmäktige. Helt av annan åsikt är

39 %, medan 35 % är helt av samma åsikt. Ibland är stadsfullmäktigemötena långa, t.ex. av mötena från augusti 2010 till augusti 2011 var fem av tolv möten över fyra timmar långa. Detta kan ha påverkat svaren genom att respondenterna har erfarenhet av att möten kan vara långa.

Av de åtta ledamöterna i stadsfullmäktige som var helt av samma åsikt, hade sju finska som modersmål och en hade inte angett modersmål. Av de nio som var helt av annan åsikt hade tre finska som modersmål och sex svenska. I materialet ingår totalt nio respondenter med svenska som modersmål. Enligt svaren från stadsfullmäktige kan eventuellt en tendens noteras att de som representerar fullmäktigeförsamlingens majoritetsspråk anser att mötena blir långsammare på grund av att både finska och svenska används. Svaren från de andra fullmäktigeförsamlingarna ger emellertid inte stöd för detta. Bland dem gör variationen i svar att det inte går att uttala sig om förhållandet mellan majoritetsspråksställning i respektive organ och rapporterad åsikt i denna fråga.

Påståendet *bruket av både finska och svenska under fullmäktigemötena orsakar missförstånd* är allmänt formulerat. Respondenten behöver alltså inte ange om han/hon själv missförstår, utan det är möjligt att svara utgående från uppfattningen att andra personer eventuellt missförstår något. Respondenternas åsikter presenteras i figur 7.

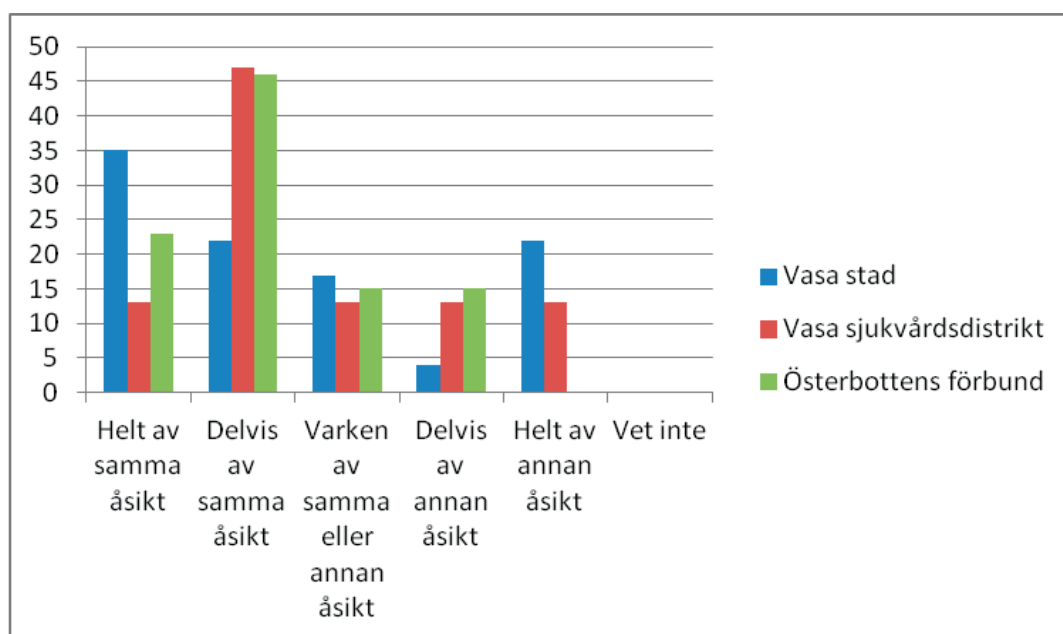

Figur 7. Bruket av både finska och svenska på fullmäktigemötena orsakar missförstånd under mötena (svarsandel i %)

Åsikterna om huruvida bruket av både finska och svenska under fullmäktigemötena orsakar missförstånd sprids relativt jämnt på svarsskalan. Ingen respondent är ändå

helt av samma åsikt som påståendet. Den svarkategori som för alla fullmäktigeförsamlingar har samlat flest svar är kategorin *helt av annan åsikt*. Sammanlagt står också kategorierna *helt och delvis av annan åsikt* för över hälften av svaren för var och en av fullmäktigeförsamlingarna. Värt att notera är att ungefär en fjärdedel av respondenterna från Vasa stadsfullmäktige är delvis av den åsikten att bruket av både finska och svenska orsakar missförstånd. Modersmålet verkar inte här inverka på svaret, eftersom tre av dessa respondenter har finska som modersmål och tre svenska. För samkommunernas del är det två respondenter per fullmäktige som är delvis av samma åsikt. Två av respondenterna för Vasa sjukvårdsdistrikt anger att de inte vet. Eventuellt är orsaken till detta det att påståendet är för allmänt formulerat och påståendet kunde ha varit betjänt av en följdfråga där respondenterna motiverar sin åsikt. Den dominerande uppfattningen verkar ändå vara att tvåspråkigheten inte orsakar missförstånd.

Enkäten innehöll också påståendet att *bruket av både finska och svenska under mötena gör att behandlingen av ärenden blir mer mångsidig*. Tanken bakom påståendet är att det faktum att besluten berör två språkgrupper kan återspeglas i debatten under möten, så att flera synvinklar på ärendena eventuellt beaktas.

Figur 8. Bruket av både finska och svenska på fullmäktigemötena gör att behandlingen av ärenden blir mera mångsidig (svarsandel i %)

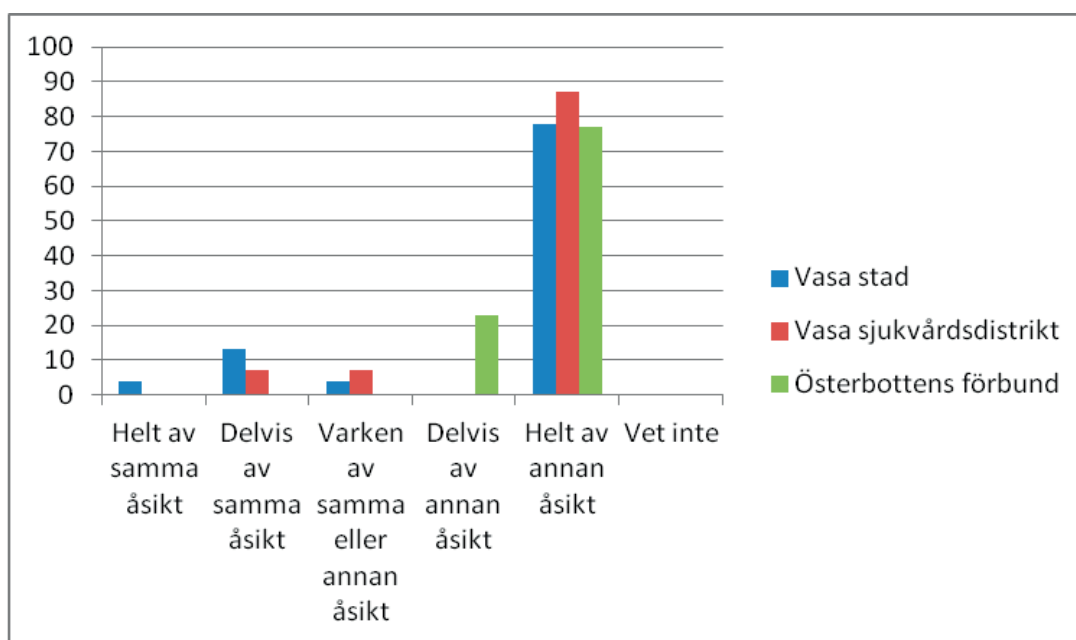
I alla de undersökta fullmäktigeförsamlingarna är cirka 60 % av respondenterna helt eller delvis av den åsikten att behandlingen av ärendena blir mera mångsidig genom bruket av två språk. Av respondenterna för Vasa stadsfullmäktige är 22 %, vilket

motsvarar fem respondenter, helt av annan åsikt. Av dem har fyra finska som modersmål och en har inte angett sitt modersmål. Också de två respondenter, 13 %, för Vasa sjukvårdsdistrikt som är helt av annan åsikt har finska som modersmål.

Den här frågan kunde ha klargjorts med en följdfråga, där respondenterna skulle ha motiverat sin åsikt. Nu förblir det oklart om respondenterna är av annan åsikt för att de anser att språket inte har någon betydelse eller för att de anser att bruket av två språk inte gör behandlingen mera mångsidig.

4.3.3 Tvåspråkighetens inverkan på sättet att uttrycka sig

Genom enkäten utreddes hur respondenternas sätt att uttrycka sig eventuellt påverkas av att mötet förs på två språk. Här redogörs för svar på frågor som berör hur det är att delta i diskussionen på ett tvåspråkigt möte och om respondenten eventuellt ändrar sitt sätt att tala på grund av att mötet är tvåspråkigt. I figur 9 redogörs för svaren på ett påstående som fokuserar på hur det är att delta i diskussionen under ett möte som förs på två språk, *bruket av både finska och svenska hindrar mig att delta i diskussionen*.

Figur 9. Bruket av både finska och svenska på fullmäktigemötena hindrar mig att delta i diskussionen (svarsandel i %)

Generellt verkar inte bruket av två språk utgöra något större hinder för deltagande. För alla fullmäktigeförsamlingarna är det ca 80 % av respondenterna som inte anser

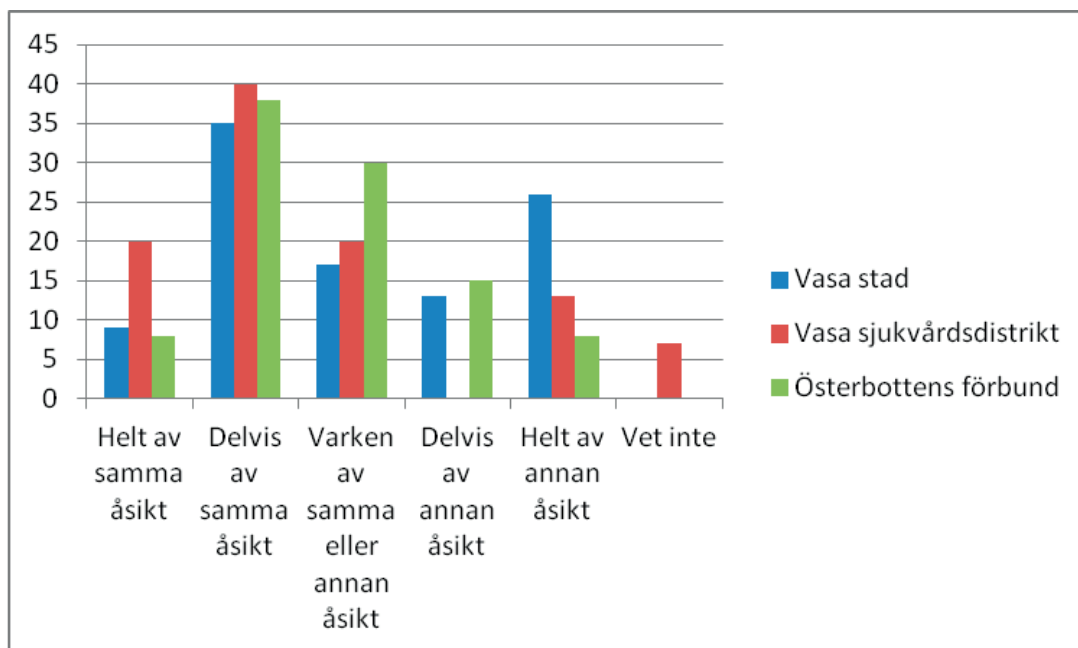
det utgöra något hinder. Eftersom respondenterna är så samstämmiga, kan man konstatera att modersmålet generellt inte påverkar åsikten i den här frågan.

Helt annan åsikt än den som framförs i påståendet har 18 (78 %) av respondenterna från Vasa stadsfullmäktige, nio med finska och nio med svenska som modersmål. Helt eller delvis av åsikten att bruket av två språk hindrar dem att delta i diskussionen är fyra respondenter. Av dessa har tre finska som modersmål och en har inte angett sitt modersmål. Partitillhörigheten verkar inte påverka respondenternas åsikter, eftersom dessa fyra respondenter representerar tre olika partier.

Respondenterna för Österbottens förbund är de bland de undersökta fullmäktigeför-samlingarna som mest enhälligt anger att bruket av två språk inte hindrar dem att delta i diskussionen. Alla respondenter för landskapsfullmäktige är helt eller delvis av den åsikten. För Vasa sjukvårdsdistrikts del anger en respondent (7 %) att bruket av två språk delvis hindrar deltagandet i diskussionen. Den personen har sjukvårds-distriktets minoritetsspråk finska som modersmål. Detta kan trots det ringa antalet respondenter jämföras med Vasa stadsfullmäktiges respondenter. Där hade också tre av dem som var helt eller delvis av annan åsikt har finska som modersmål, men i stadsfullmäktige är finska majoritetsspråk.

Det faktum att mötesdeltagarna har olika modersmål och att alla inte utan svårigheter förstår det andra inhemska språket kan tänkas påverka fullmäktigemedlemmarnas sätt att uttrycka sig i sina mötesinlägg. Respondenterna fick ta ställning till påståendet *bruket av både finska och svenska under fullmäktigemötena tvingar mig att förtydliga mitt språk..*

Bruket av två språk under mötena verkar i någon mån påverka sättet att tala under fullmäktigemötena. Svaren presenteras i figur 10. Det svarsalternativ som har fått mest stöd bland respondenterna är *delvis av samma åsikt*. Av respondenterna för Vasa sjukvårdsdistrikt är hela 60 % helt eller delvis av den åsikten att bruket av två språk tvingar dem att förtydliga sitt språk. Också för de två övriga fullmäktigeför-samlingarna är motsvarande sammanlagda svarsandel klart över 40 %.

Figur 10. Bruket av både finska och svenska på fullmäktigmötena tvingar mig att förtydliga mitt språk (svarsandel i %)

Av de tio stadsfullmäktigeledamöter som är helt eller delvis av åsikten att de måste förtydliga sitt språk har fyra finska som modersmål och sex svenska. Av respondenterna för Vasa sjukvårdsdistrikt som är helt eller delvis av samma åsikt har sju svenska som modersmål och två finska. Motsvarande antal för Österbottens förbund är fyra med svenska som modersmål och två med finska. Eventuellt kan det finnas en liten tendens till att de svenskspråkiga känner sig mera tvingade att förtydliga sitt språk än de finskspråkiga. Troligen är det så att de är medvetna om att deras åhörare inte alltid har så lätt att förstå svenska. En orsak till detta svar kan också vara att respondenterna undviker att tala dialektalt för att andra ska ha lättare att förstå.

4.3.4 Positivt och negativt med tvåspråkig mötespraxis

Respondenternas åsikter om användningen av två språk under mötena klargjordes förutom genom frågor med svarsalternativ av den typ som redovisats i avsnitt 4.3.1 – 4.3.3 också genom att de mera fritt fick formulera sina åsikter. Respondenterna ombads fortsätta påståendena *Det bästa med fullmäktiges tvåspråkiga mötespraxis är* och *Det sämsta med fullmäktiges tvåspråkiga mötespraxis är*. Här redovisas ett representativt urval kommentarer som illustrerar respondenternas åsikter. De kommentarer som respondenterna för de tre fullmäktigeförsamlingarna ger är till innehållet så samstämmiga att de här i regel inte redovisas separat. Om en kommentar mera specifikt berör en viss fullmäktigeförsamling, anges ändå respektive fullmäktige. Ibland

framgår det också av kommentarens innehåll vilken fullmäktigeförsamling som avses.

Det bästa med fullmäktiges tvåspråkiga mötespraxis

Respondenterna uttrycker ofta åsikter om den tvåspråkiga praxisen som ett faktum som inte behöver ifrågasättas (se avsnitt 4.3.1). Samma inställning bekräftas i beskrivningarna när respondenterna anger sina åsikter om vad som är det bästa med fullmäktiges tvåspråkiga mötespraxis. Exempel 1 och 2 illustrerar detta.

- (1) Det är naturligt, visar respekt för båda språkgrupperna, speglar verkligheten i medlemskommunerna.
- (2) Mielestäni kaksikielisyydelle ei ole vaihtoehtoa (Jag anser att det inte finns något alternativ till tvåspråkigheten).

Det att språket uppfattas som oproblematiskt eller något positivt uttrycks också rent konkret. I materialet förekommer kommentarer som *kieli ei ole ongelma* (språket är inget problem) eller *problemfri situation i Vasa*. Också en stolthet över att tvåspråkigheten fungerar kan märkas i kommentarer, och respondenterna anser att andra gärna kunde ta efter den modell som tillämpas (exempel 3 och 4). Tvåspråkigheten som en rikedom anknyts till fullmäktigeförsamlingen, staden, regionen eller hela nationen.

- (3) Vasa kan vara en bra förebild!
- (4) Bra att man i en stad av Vasas storlek kan sköta mötespraxisen på två språk naturligt – inte vanligt i alla tvåspråkiga städer.
- (5) Vaasan kaksikielisyyys on rikkaus ja se saa näkyä myös valtuustossa! (Vasas tvåspråkighet är en rikedom och det får också märkas i fullmäktige!)

Också i kommentaren i exempel 6 omnämns tvåspråkigheten som en rikedom, och därtill förbinds rikedomerna med att språkgrupperna får en förståelse för varandra. Samhörigheten och känslan av gemenskap med den andra språkgruppen uttrycks också explicit i andra kommentarer, vilket illustreras av exempel 7.

- (6) Tvåspråkigheten är en rikedom om den används på rätt sätt. Båda språkgrupperna lär sig om varandras sätt att tänka, kultur, förväntningar m.m.
- (7) Bildar gemenskap och samhörighet mellan språkgrupperna.

En allmän tendens i kommentarerna är således att den tvåspråkiga mötespraxisen upplevs som naturlig och berikande. En annan aspekt som framträder tydligt är beto-

ningen av att tvåspråkig mötespraxis står för rättvisa och jämlikhet. Rätten att använda sitt modersmål betonas av både finskspråkiga och svenskspråkiga respondenter (exempel 8–10). De fritt formulerade kommentarerna understryker således de åsikter som framförs i svaren på alternativfrågorna som redovisats i avsnitt 4.3.1.

- (8) Ei pidä syyttää toista kieliryhmää siitä, että kaksikielisyys hidastaa, maksaa jne., koska perusoikeudesta ja kielilainsäädännöstä on kyse. (Man ska inte beskylla den andra språkgruppen för att tvåspråkigheten försinkar, kostar osv., eftersom det är fråga om en grundläggande rättighet och språklagstiftningen.)
- (9) Smidigt och demokratiskt.
- (10) Det är rättvist för båda språkgrupperna.

Kommunikationsaspekten lyfts fram ur olika synvinklar i kommentarerna. Respondenterna tar fasta på både hur ledamöterna uttrycker sig och hur de blir förstådda. Att få uttrycka sig på ett språk man behärskar betonas (exempel 11 och 12). De åsikter som framförs om möjligheten att få tala ett språk man behärskar understöder de orsaker till val av språk som respondenterna angett enligt redovisningen i avsnitt 4.2.1 – 4.2.3.

- (11) Valtuutetut voivat asioida sillä kiellä, jonka he osaavat. (Ledamöterna kan sköta sakerna på det språk som de kan.)
- (12) Kaikki saavat käyttää omaa äidinkieltään ja tulevat ymmärretyksi. (Alla får använda sitt eget modersmål och blir förstådda.)

Ett par respondenter beskriver hur ledamöter som behärskar båda språken kan använda olika språk i olika sammanhang. Man kan anpassa sitt eget språkbruk enligt den andra parten eller gå in för att kommunikationen sker på två språk. Exempel 13 och 14 uttrycker dessa åsikter.

- (13) On helppoa puhua sillä kielellä mistä asia tullut sekä niille kenelle se eniten koskee. (Det är lätt att tala på det språk som ärendet har kommit på och till dem det berör mest.)
- (14) Toimivaa kaksikielisyttä on se, että kukin puhuu omaa äidinkieltään, samassa keskustelussakin – pääosa kuitenkin ymmärtää itselleen vierasta kieltä paremmin kuin puhuu sitä. Asioiden käsittely nopeutuu ja keskustelukumppanit voivat käyttää monipuolisemmin ja vivahteikkaammin kieltä kuin yrittäessään muistella itselleen ehkä normaalielämässä vieraita termejä toisella kielellä. (Fungerande tvåspråkighet är det att var och en talar sitt eget modersmål, också under samma diskussion – de flesta förstår ändå ett främmande språk bättre än de talar det. Behandlingen av ärendena blir snabbare och diskussionsparterna kan använda språket mera

mångsidigt och nyanserat än om de på ett annat språk ska försöka komma ihåg termer som är främmande i det normala livet.)

Det faktum att den tvåspråkiga mötespraxisen kan göra att man förkovrar sig i det andra inhemska språket nämns av två respondenter. De konstaterar att man får övning i att både höra och tala det andra inhemska språket och därför också lär sig språk under mötena.

Utgående från de kommentarer respondenterna ger om vad som är det bästa med tvåspråkig praxis kan man konstatera att kommentarerna bekräftar att tvåspråkiga möten upplevs som något naturligt, rättvist och jämlikt. Alla kan delta i beslutsfattandet oberoende av språkkunskaper. Det anses viktigt att ledamöterna tack vare tolkningen kan tala sitt eget språk och därigenom uttrycka sig väl och nyanserat och att de kan lita på att de blir förstådda. Samhörigheten och gemenskapen som uppstår mellan språkgrupperna genom att man ingår i ett gemensamt tvåspråkigt organ betonas i flera av kommentarerna. Respondenterna är stolta över att man i Vasa och i regionen kan agera så väl på två språk och det betonas att man kunde stå som modell för andra i fråga om hur framgångsrik tvåspråkighet fungerar.

Det sämsta med fullmäktiges tvåspråkiga mötespraxis

Kommunikationsaspekten och språkpolitiska aspekter hör till dem som lyfts fram i kommentarerna om vad som är det sämsta med fullmäktiges tvåspråkiga mötespraxis. Förmågan att förstå allt som sägs under mötena betonas (exempel 15 och 16), och de helt enspråkiga anses ibland ha svårigheter. I någon mån angav respondenterna också i enkätens frågor med färdiga svarsalternativ att bruket av två språk kan orsaka missförstånd (se avsnitt 4.3.2). Enligt respondenternas kommentarer i de öppna frågorna utnyttjar alla inte tolkningen, trots att de kunde behöva det (exempel 16). I kommentarerna nämns också att alla nyanser inte nödvändigtvis förmedlas via tolkningen (exempel 17).

- (15) Huonointa taitaa olla joidenkin uusien yksikielisten valtuutettujen tottumattomuus. (Det sämsta är väl att vissa nya enspråkiga ledamöter är så ovana.)
- (16) Kaikki eivät ymmärrä toista kieltä, eivätkä käytä tulkkausta. (Alla förstår inte det andra språket och utnyttjar inte tolkningen.)
- (17) Huonointa on, että yksikieliset, pelkästään tulkkauksen varassa olevat menettävät jonkin verran vivahteita. (Det sämsta är att enspråkiga som är beroende av tolkning går miste om en del nyanser.)

Många av de negativa kommentarerna gäller hur de båda språken används under mötena. Mest kommenteras ledamöternas språk, men ett par respondenter har också berört tjänstemännens och ordförandens val av språk. Angående ledamöternas språkbruk påpekas att de i onödan talar både finska och svenska. Respondenterna anser att den som gör ett inlägg inte ska säga samma sak på båda språken. Däremot tycker flera att anförandena gärna kan vara på två språk. Huvudsaken är då enligt vissa respondenter att talaren inte upprepar samma sak på det andra språket (exempel 18).

- (18) Valtuutettu, joka puhuu molemmilla kielillä, hidastaa ja ärsyttää, jos kääntää kaiken mutta jos vaihtaa lennosta kieltä ja juttu jatkuu on ihan ok. (En ledamot som talar båda språken fördröjer och irriterar om han översätter allt, men om han byter språk mitt i och fortsätter prata är det alldeles ok.)

I de undersökta fullmäktigeförsamlingarna är praxisen något olika i fråga om tjänstemännens språkbruk. En del tjänstemän talar konsekvent både finska och svenska i sina anföranden genom att upprepa allt eller ge en sammanfattning på det andra språket. En annan princip som följs är att tjänstemännen i sina redogörelser talar turvis finska och svenska, men säger olika saker på de båda språken. Som stöd för sina inlägg kan tjänstemännen ha t.ex. Power Point-presentationer på ett språk eller på båda språken (se även Koskela & Pilke 2014). Respondenternas åsikter om hur tjänstemännen ska använda respektive språk är inte samstämmiga. Exempelvis är en respondent från Vasa stadsfullmäktige missnöjd med att tjänstemännen inte talar båda språken (exempel 19), medan en annan anser att ledamöterna inte ska anmärka på sådant (exempel 20).

- (19) De finskspråkiga tjänstemännen som inte ids tala svenska.
- (20) Saman asian turha toisto toisella kielellä, koska on tulkkaus. Erityisesti virkamiehiä simputetaan toistamisvaatimuksilla turhaan. (Onödig upprepning på det andra språket, eftersom man har tolkning. Speciellt tjänstemännen trakasseras ofta i onödan med krav på upprepning.)

Vissa kommentarer som har att göra med valet av språk kan också uppfattas som språkpolitiska. Exempel 19 och 20 om tjänstemännens språk ger antydningar i den riktningen, och ännu tydligare framträder åsikterna i kommentarer om hur ledamöterna väljer språk. Respondenterna uttrycker missnöje med både sådana som hör till den egna språkgruppen och sådana som hör till den andra. En del respondenter anser att man konsekvent ska tala sitt modersmål (exempel 21 och 22), men det finns också sådana som tycker att den som kan finska ska tala finska (exempel 23 och 24). Vilket språk ledamöterna väljer att uttrycka sig på kan ha sin grund i deras individuella språkkunskaper, men valet av språk kan också vara en språkpolitisk fråga.

- (21) Att svenskar inte är konsekventa i sitt svenska språkbruk.

- (22) Että kaikki eivät käytä omaa äidinkieltään. (Att alla inte använder sitt eget modersmål.)
- (23) Olisi mukavaa jos ne jotka osaavat suomea myös puhuisivat sitä. (Det skulle vara trevligt om de som kan finska också skulle tala det.)
- (24) Valtuustokieleksi suomi, sillä pärjää kaikki eikä tule väärinkäsityksiä. Kaupunki säästää tulkkauskulut. (Finska som fullmäktiges språk, alla klarar sig på finska och det blir inga missförstånd. Staden sparar in tolkningskostnaderna.)

Språkkonflikter nämns i kommentarerna, ibland implicit och ibland mera explicit. En kommentar som implicit kan antyda någon form av språkkonflikt är en respondent som påpekar att *de finskspråkiga ska sluta upp med att störa genom att tala sinsemellan under anföranden som framförs på svenska*. Exempel 25 och 26 är de två kommentarer som tydligast anger att det kan finns konflikter.

- (25) Ristiriidat kielipolitiikan takia. (Konflikter på grund av språkpolitik.)
- (26) Det är bra med dylika undersökningar eftersom ämnet är lite ”kinkigt” ibland.

En finskspråkig respondent påpekar att alla svenskspråkiga i princip kan finska bra och tillägger att praxisen har förändrats under det senaste decenniet, *ruotsinkieliset ovat siirtyneet puhumaan lähes pelkästään ruotsia mikä on kiristänyt kielipoliittista ilmastoja, näin ei ole aina ollut* (de svenskspråkiga har övergått till att tala nästan bara svenska vilket ha gjort det språkpolitiska klimatet strängare, så har det inte alltid varit.) Också andra respondenter anger att betoningen av språket kan orsaka problem (exempel 27).

- (27) Att framhållandet av den svenska profilen kan försvåra behandlingen av ärenden.

I kommentarer som berör en av samkommunerna konstateras att finskspråkiga, framför allt Vasaledamöter, har svårt att acceptera att svenskan är majoritetsspråk i landskapet. En annan samkommunsrespondent påpekar däremot att de svenskspråkiga ska sluta påstå att de finskspråkiga är dominanta och mot språket. Även här verkar alltså vissa motsättningar återspeglas.

Praktiska omständigheter som att mötena blir långa och ekonomiska aspekter som att tvåspråkiga möten är dyrare på grund av tolkning och översättning lyfts också fram som negativa saker. Kommentaren i exempel 28 illustrerar den typen av åsikter.

- (28) Ei mitään hyvää, pitkittää kokouksia ja tuo lisää kustannuksia. (Ingenting bra, det gör mötena längre och ökar kostnaderna.)

Åsikterna går emellertid isär bland respondenterna i fråga om huruvida bruket av två språk gör mötena långsammare. Enligt redovisningen i avsnitt 4.3.2 är ca 40 % av respondenterna av den åsikten att detta inte är något större problem.

Sammanfattningsvis kan man konstatera att med undantag för några respondenter är inställningen till bruket av två språk positiv. Även ideologiska och språkpolitiska kritiska åsikter återfinns bland svaren. Det framförs i kommentarerna enstaka önskemål om att alla ska tala sitt modersmål eller att alla ska tala finska (gäller stadsfullmäktige i Vasa), men de flesta har inget emot tvåspråkig praxis varken på mötes- eller individnivå. Hur de två språken används under mötena får däremot i någon mån kritik. Flera påpekar att den som vill tala båda språken inte ska upprepa samma sak själv, eftersom det finns tolkning. I stället uppfattas det som bra praxis att byta språk under anförandet så att man inleder på ett språk och fortsätter på det andra eller växelvís talar finska och svenska, i vardera fallet utan att upprepa det tidigare sagda.

5 VASA STADSFULLMÄKTIGE – ANALYS AV SPRÅKET I MÖTESINLÄGG

I detta kapitel redovisas en analys av bruket av finska och svenska under Vasa stadsfullmäktiges möten utgående från tv-inspelningar. Studien baserar sig således på offentliga sammanträden som sänts i lokal-tv och material som varit tillgängligt via Vasa stads webbplats. Det inspelade materialet analyseras i tre delstudier. I den första delstudien (avsnitt 5.1) undersöks fördelningen mellan finska och svenska under mötena enligt antalet inlägg per språk. Bruket av respektive språk undersöks separat för ledamöter, ordförande och tjänstemän. Därefter beskrivs i avsnitt 5.2 utgående från ett möte hur den tidsmässiga fördelningen mellan språken kan se ut. Båda dessa analyser uppmärksammar språkbruket separat för ordförande, tjänstemän och ledamöter. Den tredje delstudien (avsnitt 5.3) är en innehållsanalys av vad som sägs om språk och mötesförfarande under mötena.

Det normala förfarandet vid behandlingen av ett ärende i kommunfullmäktige är att behandlingen inleds med eventuell föredragning och kommunstyrelsens eller föredragandes beslutsförslag. Under fullmäktigemötena baserar sig dessa skeden av behandlingen vanligen på föredragningslistan och föredragningen är därför sällan muntlig. Ordföranden kan i stället bara nämna paragrafens nummer och eventuellt dess rubrik samt öppna diskussionen. Ordföranden ger i tur och ordning ordet till de ledamöter som har bett om det. Därefter redovisar han för eventuella förslag och övergår till det egentliga beslutsfattandet, vilket kan innebära enhällighet, omröstning eller val. Slutligen konstaterar ordföranden beslutet och avslutar behandlingen av ärendet. (Så fungerar kommunen 2009: 121)

Enligt i arbetsordningen för stadsfullmäktige i Vasa leds fullmäktiges möten på både finska och svenska. Också föredragningslistan uppgörs på båda språken. (Arbetsordning för stadsfullmäktige 1995/2012: § 9, § 13.) Under fullmäktigemötena simultantolkas ledamöternas inlägg från finska till svenska respektive från svenska till finska. Ordföranden leder mötet på både finska och svenska och hans inlägg tolkas inte. Tjänstemännen förväntas använda både finska och svenska och deras inlägg tolkas inte. I praktiken är det inte alltid så att tjänstemännen använder båda språken, vilket också berörs av respondenterna i enkätsvaren (se avsnitt 4.3.4 exempel 19 och 20).

En del mötesdeltagare talar i sina inlägg konsekvent bara ett språk, finska eller svenska. Det finns emellertid också sådana som gör tvåspråkiga inlägg, dvs. använder båda språken i samma inlägg, och sådana som ibland talar finska och ibland svenska i separata inlägg. Personer som behärskar två språk kan använda olika språkformer, enspråkiga eller tvåspråkiga allt efter sina kommunikationsbehov och kommunikationsändamål (Berglund 2008, Grosjean 1982).

Ett inlägg definieras som tvåspråkigt om talaren växlar språk från finska till svenska eller från svenska till finska minst en gång under sitt inlägg. Hur mycket talaren säger före språkbytet varierar och talarna kan ha olika sätt att bygga upp sina tvåspråkiga inlägg. Talaren kan antingen upprepa samma sak på båda språken eller göra en sammanfattning på det andra språket. Talaren kan också inkludera något enstaka ord eller längre uttryck på det andra språket i sitt tal. (Pilke & Vik-Tuovinen 2012). Exempel på inlägg där talaren byter språk ges i analysen senare i detta kapitel (exempel 29, 31, 34, 35).

Som material för den första delstudien som gäller mötesdeltagarnas bruk av finska och svenska används fyra inspelade möten av det totala materialet på 16 möten. Materialet för delstudien har valts slumpmässigt. Fokus i analysen ligger på antalet inlägg som görs på svenska, finska eller på båda språken. Separat analys görs för var och en av de tre grupperna ledamöter, ordförande och tjänstemän.

Avsikten med den första delanalysen är att undersöka den tvåspråkiga mötespraxisen utgående från hur och i vilken omfattning finska respektive svenska används under fullmäktigemötena. Analysen beskriver det språkmönster (se Koskela & Pilke 2011) som förekommer under mötena. Fyra möten inspelat material uppskattas ge en tillräcklig generell bild av hur möten på två språk förlöper. Av de fyra möten som ingår i den första delstudien hölls tre under år 2010 och ett i början av 2011. Mötesdatum och mötenas längd presenteras i tabell 8.

Tabell 8. De analyserade mötenas tidpunkt och längd.

Mötesdatum	Mötets längd
22.3.2010	2 h 48 min
16.8.2010	4 h 23 min
6.9.2010	2 h 27 min
21.2.2011	2 h 56 min

De analyserade mötena är något olika till längden, från ca 2,5 timmar till ca 4,5 timmar. Sammanlagt analyseras drygt 11,5 timmar inspelade mötesförhandlingar.

Den andra delstudien görs utgående från ett möte. Avsikten med studien är att få fram en illustration av den variation i fråga om språkbruk som förekommer på tvåspråkiga möten av den typ som ingår i denna studie. Delstudien baseras på inspelningen av fullmäktigemötet 21.3.2011. Mötet valdes som material för att det till sin längd, 2,5 timmar, är relativt representativt i förhållande till hur långa studiens möten i allmänhet är. Också i denna analys särskiljs inlägg av fullmäktigledamöterna, ordföranden och tjänstemännen för att illustrera det mångsidiga språkmönster som uppstår.

Den tredje delstudien som görs utgående från det inspelade materialet är en innehållsanalys av vad som sägs om språken och mötesförfarandet under 10 inspelade möten. En sådan analys kan ge information som kompletterar den bild av praxis och åsikter som framkommer av analysen av enkäterna och analysen av inläggens språkliga fördelning.

5.1 Aktörernas roll och bruk av två språk

Ledamöternas, ordförandens och tjänstemännens bruk av finska eller svenska regleras på olika sätt. Ordförandens roll ur språklig synvinkel är att se till att mötet genomförs på två språk och även tjänstemännens val av språk kan styras på formella grunder eller som följd av vedertagen praxis. Ledamöternas bruk av finska eller svenska är däremot friare och inte formellt styrt. De olika aktörerna kan därför förväntas ha olika mönster för bruket av de båda språken.

5.1.1 Ledamöternas bruk av två språk

Ledamöternas bruk finska och svenska under de fyra undersökta mötena presenteras genom en översikt över antalet en- och tvåspråkiga inlägg gjorda av ledamöterna. Därefter diskuteras mera i detalj språkbruket hos de ledamöter som använder båda språken under mötena. Tabell 9 presenterar antalet och andelen inlägg på finska, svenska respektive båda språken under de fyra analyserade mötena. Tabellen anger både antalet inlägg totalt per kategori samt inläggens procentuella andel under mötet.

Tabell 9. Fördelningen mellan finska, svenska och tvåspråkiga inlägg under fyra fullmäktigemöten, ledamöter.

Mötesdatum	Inlägg på finska	Inlägg på svenska	Tvåspråkiga inlägg	Totalt antal inlägg
22.3.2010	45 (88 %)	4 (8 %)	2 (4%)	51
16.8.2010	51 (80 %)	7 (11 %)	6 (9 %)	64
6.9.2010	40 (80 %)	5 (10 %)	5 (10 %)	50
21.2.2011	45 (83 %)	4 (7 %)	5 (9 %)	54

Trots att mötena till sin längd varierar, är det totala antalet inlägg gjorda av ledamöterna under alla de fyra analyserade mötena relativt jämnt, mellan 50 och 64. Likaså är fördelningen mellan inlägg på finska, inlägg på svenska och tvåspråkiga inlägg ganska likartad under de fyra mötena. De finska inläggen står för 80–88 %, andelen inlägg på svenska är 7–11 % och andelen tvåspråkiga inlägg 4–10 %.

De 18 inlägg som görs på två språk utgörs huvudsakligen av inlägg med ungefär samma innehåll på finska och svenska. Ledamöterna som står för de tvåspråkiga inläggen har enligt forskarens bedömning med ett undantag svenska som modersmål¹. Av ledamöterna med finska som modersmål var det under de fyra mötena således bara en som använde både finska och svenska i ett inlägg. Det är när stadsstyrelsens ordförande som även är fullmäktigeledamot har ett inlägg på flera minuter (22.3.2010). Inlägget inleds och avslutas på finska och det innehåll som presenteras på svenska återfinns huvudsakligen inte i det som sägs på finska.

Det är sammanlagt sju ledamöter som står för alla de tvåspråkiga inläggen under de analyserade fyra mötena. Förutom de tvåspråkiga inläggen gör de alla också enspråkiga inlägg. Dessutom finns det i materialet två ledamöter som talar både finska och svenska, men i separata inlägg. Språkbruket hos de sammanlagt nio ledamöter som under de undersökta mötena uttrycker sig på både finska och svenska presenteras i tabell 10. I tabellen anges antalet inlägg på finska, svenska respektive båda språken. Ledamöternas namn nämns inte, utan de anges med bokstäverna A–I.

Tabell 10. Fördelningen mellan finska och svenska i inlägg av de ledamöter som använder båda språken.

Ledamot	Inlägg på finska	Inlägg på svenska	Tvåspråkiga inlägg	Totalt
A	1 (11 %)	6 (66 %)	2 (22 %)	9
B	1 (14 %)	-	6 (86 %)	7
C	-	2 (40 %)	3 (60 %)	5
D	-	3 (60 %)	2 (40 %)	5
E	5 (83 %)	-	1 (17 %)	6
F	2 (40 %)	-	3 (60 %)	5
G	-	-	1 (100 %)	1
H	1 (50 %)	1 (50 %)	-	2
I	1 (33 %)	2 (67 %)	-	3

Bruket av finska och svenska varierar bland de informanter som använder två språk. Bara ledamot A använder sig av alla de tre möjliga varianterna, inlägg på finska, inlägg på svenska och tvåspråkiga inlägg. Tre ledamöter, C, D och E, gör sina inlägg antingen på sitt modersmål eller som tvåspråkiga inlägg. Ledamöterna H och I talar antingen finska eller svenska, men i separata inlägg. Ledamot B har mest tvåspråkiga inlägg, men också ett inlägg på bara finska.

¹ Ledamöternas modersmål bedöms i detta material av forskaren. Angivet modersmål i enkätsvaren kan inte utnyttjas, eftersom enkätsvaren är anonyma.

Modersmål och partitillhörighet har en viss inverkan på valet av språk, men är inte de enda påverkande variablerna. Åtta av de nio som gör de tvåspråkiga mötesinläggen eller inlägg på både finska och svenska i separata inlägg har svenska som modersmål. Av informanterna som uttrycker sig på båda språken representerar sex Svenska folkpartiet, men också tre andra partier representeras av dessa informanter.

För att ytterligare klargöra bilden av hur ledamöter med svenska som modersmål agerar språkligt under mötena kan jämförelse göras med hur de övriga informanterna som av forskaren bedöms ha svenska som modersmål agerar. Utöver de ledamöter som har gjort inlägg på både finska och svenska som redovisats ovan är det fyra svenskspråkiga ledamöter som under mötena gör inlägg på svenska. Två av dem står för två inlägg var och två för ett. Ingen ledamot med svenska som modersmål har uttryckt sig bara på finska. Under de undersökta mötena talar alltså åtta ledamöter med svenska som modersmål både finska och svenska, medan fyra ledamöter talar bara svenska.

Sammanfattningsvis kan man konstatera att de ledamöter som har finska som modersmål i allmänhet håller sina anföranden på finska. Ledamöter med svenska som modersmål uttrycker sig antingen omväxlande på svenska och finska i samma inlägg som periodisk språkväxling, separat på svenska och finska i olika inlägg eller genomgående på svenska. Språkfördelningen under mötena är den att i genomsnitt drygt 80 % av ledamöternas inlägg görs bara på finska. Detta kan jämföras med att 69 % av Vasas befolkning hade finska som modersmål år 2010.

5.1.2 Ordförandens bruk av två språk

Utgående från bestämmelserna i Vasa stads *Arbetsordning för stadsfullmäktige* (Vasa stad 1995/2012) ska ordföranden leda behandlingen av mötesärendena på båda språken. I detta avsnitt redovisas för hur svenska och finska används när ordföranden leder mötena.

Mängden inlägg som ordföranden gör på båda språken samt bara på finska eller bara på svenska har analyserats. I analysen anses som ett inlägg det som ordföranden säger innan någon annan person tar över. Detta innebär att ett inlägg som kategoriseras som tvåspråkigt kan gälla även flera efter varandra följande paragrafer som godkänns utan diskussion. Ordföranden växlar då språk flera gånger under det tvåspråkiga inlägget. Under fullmäktigemötet 21.2.2011 förekommer exempelvis ett inlägg där ordföranden växlar språk över 80 gånger. Det inlägget består av avslutande av behandlingen av en paragraf, hela behandlingen av två paragrafer samt inledning av behandlingen av en paragraf.

Exempel 29 illustrerar hur ordföranden växlar mellan finska och svenska när han avslutar behandlingen av en paragraf och inleder behandlingen av följande.

- (29) Keskustelu on päättynyt. Diskussionen är slut. Todetaan. Konstateras. Vai? Päätösesitys hyväksytään. Beslutsförslaget godkänns. Hyväksytään. Godkänns. Sitten kolmekymmentäseitsemän pykälä. Paragrafen trettisju. Ke keskustelu alkaa. Diskussionen börjar.

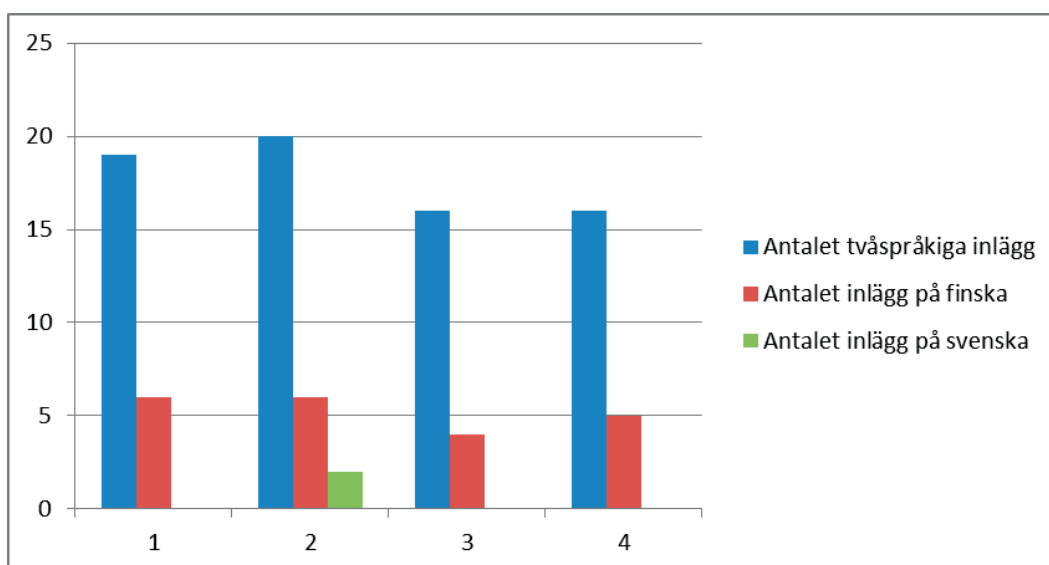
I exempel 29 växlar ordföranden språk elva gånger. Varje mötesfras som anger ett visst skede av behandlingen av respektive paragraf sägs först på finska och sedan på svenska.

Figur 11 illustrerar hur många gånger ordföranden uttrycker sig på finska och svenska under de fyra undersökta mötena. Staplarna anger antalet enspråkiga och tvåspråkiga inlägg, men däremot inte längden på inläggen eller den tid inläggen pågått. De fyra staplarna illustrerar inläggen under de fyra analyserade mötena i kronologisk ordning (se tabell 8).

När ordföranden anger följande talare tilltalas vanligen svenskspråkiga ledamöter på svenska och finskspråkiga på finska genom att ordförande säger *fullmäktig* eller *valtuutettu* på personens modersmål och personens efternamn. Tilltal av denna typ har inte inkluderats i översikten i figur 11. Om ordförandens tilltal av ledamöterna och tjänstemännen vid fördelningen av ordet hade inkluderats, skulle översikten i mindre grad återspeglat den språkliga verkligheten. Antalet tilltal per möte kan nämligen uppgå till ett femtiotal. När tilltalen inte tas med i materialet, är ordförandens inlägg under de undersökta mötena till antalet mellan 19 och 28.

Under vart och ett av de fyra undersökta mötena har ordföranden 16–20 tvåspråkiga inlägg, vilket illustreras med blå färg i staplarna i figur 11. Andelen tvåspråkiga inlägg är ungefär tre fjärdedelar av det totala antalet inlägg. Här bör man ändå notera att de tvåspråkiga inläggen kan pågå i flera minuter medan de enspråkiga inläggen oftast är korta och till sitt innehåll och sin funktion annorlunda. Fördelningen enligt mängden en- och tvåspråkiga inlägg anger således inte hur lång tid ordföranden talar finska respektive svenska under mötena. En diskussion om tvåspråkighet i relation till mötestiden förs i avsnitt 5.2.

Ordföranden inleder normalt sina tvåspråkiga inlägg på finska. Under de fyra möten som analyserats i den här delundersökningen inleder ordföranden bara en gång på svenska i en tvåspråkig replik.

Figur 11. Översikt över ordförandens tvåspråkiga inlägg samt inlägg på finska respektive på svenska under fyra möten.

Under varje möte gör ordföranden några enspråkiga inlägg, oftare på finska än på svenska. De enspråkiga inläggen är normalt korta och anknyter vanligen till något som försiggår i mötessalen, t.ex. i form av konstaterande att en ledamot har anlänt och hans ersättare har avlägsnat sig från mötet. Exempel 30 illustrerar ett inlägg av den typ som kategoriserats som enspråkigt finska.

(30) Valtuutettu NN ... päättää tämän pitkän keskustelun.

I exempel 30 anger ordföranden följande talare med *valtuutettu NN* (fullmäktig NN), men byter sedan tonfall och fortsätter med en kommentar, varför detta inte kategoriserats som tilltal, utan som ett enspråkigt inlägg. Ett annat exempel på ett enspråkigt inlägg är den disciplinära uppmaningen *Hiljaisuutta!* (Tystnad!) till ledamöter som diskuterar sinsemellan medan en ledamot talar i talarstolen. De enspråkiga inläggen verkar i viss mån ha en viss mottagare eller mottagargrupp som påverkar vilket språk ordföranden använder.

Ordföranden är utgående från denna analys av språkbruket under fyra möten konsekvent i val av språk. Han leder mötena på både finska och svenska genom att växla mellan språken. Ofta sker språkväxlingen vid varje fras i de formella mötesfraserna. Ordföranden inleder normalt sina tvåspråkiga inlägg på finska. Varje ledamot tilltalas på hans eller hennes modersmål när ordföranden fördelar ordet. De få avvikelserna från dessa konsekventa principer för bruket av språken initieras ofta av något som pågår i mötessalen. Ordföranden kan alltså konstateras väl följa bestämmelserna att fullmäktigemötena ska ledas på båda språken.

5.1.3 *Tjänstemännens bruk av två språk*

De tjänstemän som deltar i mötena kan medverka i egenskap av föredragande eller sakkunniga. Fram till slutet av 2010 hade Vasa stad en stadsdirektör och två biträdande stadsdirektörer med olika ansvarsområden. År 2011 ersattes de två biträdande stadsdirektörerna genom en organisationsreform av tre sektorchefer. Dessa personer deltar vanligen i fullmäktigemötena. Dessutom kan de ansvariga direktörerna för olika områden (ekonomi, personalfrågor osv.) delta i fullmäktigemötena, när ärenden som berör deras ansvarsområde behandlas.

Arbetsordningen för stadsfullmäktige (Vasa stad 1995/2012) innehåller inga bestämmelser om vilket eller vilka språk tjänstemännen ska tala under mötena. Förvaltningsstadgan för Vasa stad (Vasa stad 1995/2007) anger i § 21 och § 22 att personer i ledande ställning ska ha god förmåga att i tal och skrift använda finska och svenska språken (språkkunskapsklass 1). Trots att bestämmelser om att tjänstemännen ska tala både finska och svenska under fullmäktigemötena saknas, har det varit tradition att de talat båda språken i sina inlägg och att de upprepat samma innehåll på båda språken (jfr Höglund 1992: 22–23, 60–61). Ledamöterna är enligt enkätundersökningen inte helt nöjda med tjänstemännens bruk av svenska och finska. Det finns både sådana som tycker att tjänstemännen borde säga allt på båda språken och sådana som tycker att det räcker med att tjänstemännen talar ett språk.

Sju tjänstemän gör inlägg under de fyra undersökta mötena. I tabell 11 presenteras en översikt över hur tjänstemännen i sina inlägg använder båda språken, enbart finska eller enbart svenska. Tjänstemännens namn nämns inte, utan de har angetts med bokstäverna A–G. Vissa av tjänstemännen uttalar sig bara en eller ett par gånger, medan andra har flera anföranden. De tjänstemän som gör tvåspråkiga inlägg växlar språk 1–5 gånger i sina inlägg. Ungefär hälften av de tvåspråkiga inläggen (tjänsteman B fem gånger och D en gång) innehåller bara en språkväxling.

Tabell 11. Fördelningen mellan finska och svenska i inlägg av de tjänstemän som använder båda språken.

Tjänsteman	Inlägg på finska	Inlägg på svenska	Tvåspråkiga inlägg	Totalt
A	-	-	1 (100 %)	1
B	1 (12 %)	-	7 (88 %)	8
C	2 (100 %)	-	-	2
D	3 (43 %)	-	4 (57 %)	7
E	-	-	3 (100 %)	3
F	-	-	1 (100 %)	1
G	3 (100 %)	-	-	3

Tjänstemännen C och G talar under dessa möten bara finska i sina inlägg. A, E och F har genomgående tvåspråkiga inlägg. B talar både finska och svenska sju gånger och en gång bara finska. D har fyra tvåspråkiga inlägg på och tre inlägg på finska. De tjänstemän som gör tvåspråkiga inlägg inleder på finska med det undantaget att B inleder ett inlägg på svenska. Då hänvisas i början av inlägget till en ledamot som tidigare på svenska har omtalat det ärende som B kommenterar. Några tjänstemän har under de undersökta mötena bara enstaka inlägg och det är därför möjligt att analysen inte illustrerar tjänstemännens individuella bruk av språken på generell nivå.

Av totalt 25 inlägg av tjänstemännen görs drygt 60 % som tvåspråkiga inlägg. Tre tjänstemän hade enbart tvåspråkiga inlägg, men de hade å andra sidan bara ett fåtal inlägg under mötena. Av de sju tjänstemännen som gör inlägg under mötena är det två som talar bara finska. Ingen har något inlägg bara på svenska.

Med stöd av språkkunskapskraven för högre tjänstemän inom Vasa stad torde alla de tjänstemän som uttalat sig under de undersökta mötena ha god förmåga att använda det andra inhemska språket i tal. Det kan finnas olika orsaker till att en del av dem ändå väljer att tala bara finska. Eventuellt talar de finska i ett ärende som initierats på finska eller när de ger svar på en direkt fråga som ställts till dem på finska (jfr kapitel 4). Möjligen utgår vissa tjänstemän också från att de ledamöter som har svenska som modersmål förstår finska och väljer därför att inte tala båda språken. Den brokiga praxisen bland tjänstemännen kan eventuellt också bero på att en del tjänstemän vet att det hör till praxisen i fullmäktige att de ska tala båda språken, medan andra inte är lika införstådda med denna praxis.

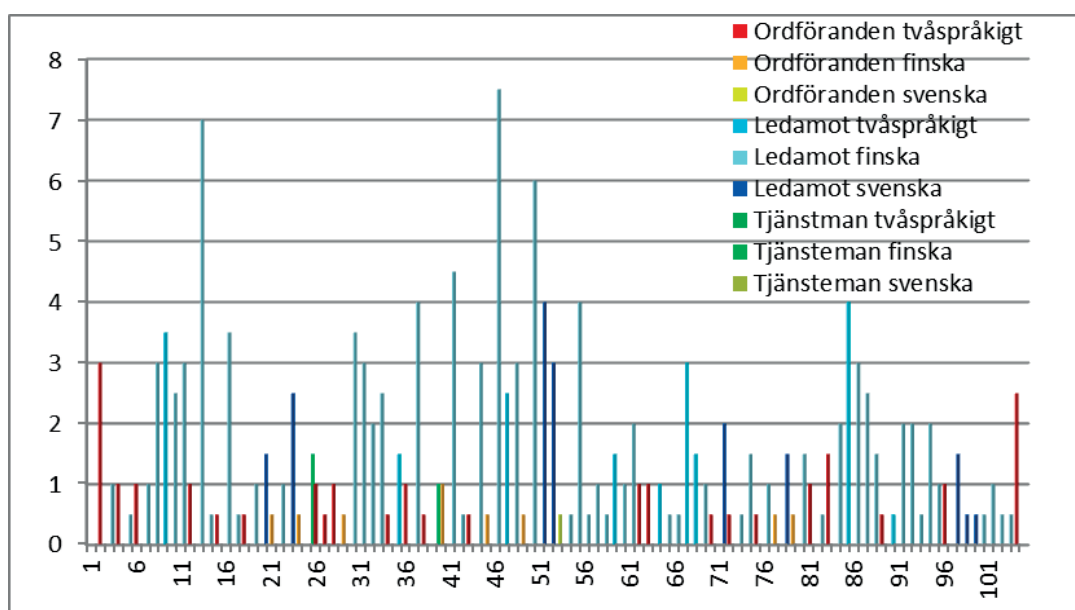
5.2 Språkbruket under ett stadsfullmäktigemöte ur tidsperspektiv

Avsikten med delstudien om språkbruket under ett stadsfullmäktigemöte i tidsperspektiv är att illustrera både hur många och hur långa inläggen på svenska, finska respektive på båda språken är under ett typiskt möte. Det undersökta mötet hölls 21.3.2011 och det pågick drygt 2,5 h. För analysen har längden på alla inlägg under mötet noterats. Utanför analysen lämnas de 40 inlägg av ordföranden, där han ger talturen till följande talare genom tilltalet *fullmäktige/valtuutettu* och ledamotens namn. Ordförandens övriga inlägg ingår i analysen.

Den tid som vart och ett av inläggen under mötet pågick har noterats. För att kunna göra ett överskådligt diagram över språkbruket, indelades därefter inläggen i intervall med en halv minuts noggrannhet. Det exakta antalet sekunder ett inlägg pågår är inte centralt för denna analys, utan denna grövre indelning är tillräcklig. I redovisningen

(se figur 4) anges inlägg på upp till 29 sekunder med värdet 0,5, inlägg på 30–59 sekunder med 1, inlägg på 1 minut–1 minut och 29 sekunder med 1,5 osv. Det kortaste inlägget under mötet är tre sekunder och det längsta är över sju minuter. Under mötet har ordföranden, ledamöterna och tjänstemännen sammanlagt 104 inlägg.

Resultatet av analysen av språk och tid illustreras i diagramform i figur 12. Siffrorna på den lodräta axeln motsvarar det värde från 0,5 uppåt som getts utgående från inläggets tid. På den vågräta axeln anges inläggen i den ordning de gjordes numrerade från vänster till höger. Längst till vänster är ordförandens öppnande av mötet på två språk och längst till höger hans avslutande inlägg. Med olika färger i diagrammet anges på vilket/vilka språk inlägget gjordes och till vilken kategori av mötesdeltagare talaren hör; ordförande, ledamot eller tjänsteman.

Figur 12. Tidmässig fördelning av en- och tvåspråkiga inlägg enligt kategori av mötesdeltagare under ett möte.

Totalt gjordes 104 inlägg under mötet. Ordförandens inlägg (röda och gula nyanser i figur 12) är relativt korta, bara öppnandet och avslutandet av mötet är längre inlägg. Ordföranden har under mötet huvudsakligen tvåspråkiga inlägg, 23 av totalt 31 inlägg, vilket utgör ungefär 3/4 av inläggen. Bara ett av ordförandens inlägg är på svenska under detta möte.

Fullmäktigledamöterna (blå nyanser) har inlägg som representerar alla kategorier; enspråkigt finska respektive svenska samt tvåspråkiga inlägg. De enspråkigt svenska inläggen (mörkblå) är nio, likaså de tvåspråkiga inläggen (turkosa). De flesta och även de längsta inläggen är på finska (ljusblå). Intressant är att flera av de enspråkigt finska inläggen är längre än de tvåspråkiga inläggen. Eftersom de tvåspråkiga s.k.

periodiska inläggen kan innebära att talaren ger en sammanfattning på det andra språket eller att olika saker sägs på finska och på svenska, behöver de tvåspråkiga inläggen inte nödvändigtvis vara långa.

Under det undersökta mötet förekom bara två inlägg av tjänstemän (gröna). Båda dessa hölls på finska. Detta avviker från resultaten av analysen av tjänstemännens bruk av de båda språken under fyra möten redovisat i avsnitt 5.1.3, men samtidigt visar det också på att det kan förekomma variation i fråga om hur mycket och på vilket språk tjänstemännen deltar i diskussionen under olika möten.

Generellt visar analysen av språkbruket ur tidsperspektiv att diskussionen under mötet tidsmässigt domineras av ledamöternas inlägg. De enspråkigt finskspråkiga inläggen är de mest frekventa i denna delstudie. De enspråkigt svenska inläggen och de tvåspråkiga inläggen är tidsmässigt ungefär lika långa som de finskspråkiga inläggen i genomsnitt, men de längsta inläggen under det undersökta mötet är enspråkigt finska.

De sammanlagt 18 inläggen som är svensk- eller tvåspråkiga utgör ungefär 23 % av ledamöternas inlägg. När de till sin längd också ligger nära genomsnittslängden för inläggen, kan man konstatera att detta möte med tanke på inlägg på svenska överraskande väl motsvarar språkförhållandena i staden med 25 % svenskspråkiga. En motsvarande överensstämmelse mellan fördelningen av språk under möten i relation till den region ett förtroendeorgan representerar har konstaterats av Pilke och Salminen (2013) i en undersökning av möten för landskapets samarbetsgrupp i Österbotten (MYR).

5.3 Kommentarer om språk i möteskontexten

I avsnitt 4.3.4 redovisades ledamöternas åsikter om positivt och negativt med bruket av två språk under mötena. Redovisningen av åsikter kompletteras med observationer utgående från inspelningar av fullmäktigemöten. Genom inspelat material från tio möten i Vasa stadsfullmäktige analyseras hur språk omnämns i kommentarer som berör möteskontexten. De möten som har analyserats hölls under tiden 11.10.2010–15.8.2011. Sammanlagt utgörs detta material av inspelningar på drygt 35 timmar under 10 möten. De kortaste analyserade mötena var cirka en timme långa och det längsta, det s.k. budgetmötet 2011, pågick i nio timmar. Materialet för denna delanalys har samlats genom excerpiering av inspelningarna. Kommentarer om språk och möteskontext är få och de flesta kan återges i denna korta redogörelse.

De språkliga aspekter som lyfts fram i anknytning till möteskontexten berör närmast olika personers språkanvändning eller språket i mötesdokumenten. Det förekommer

att ledamöterna under mötena kommenterar någon annan mötesdeltagares språk, sitt eget val av språk eller sin förståelse av det som sagts. En svenskspråkig ledamot konstaterar exempelvis under ett långt möte att det på grund av trötthet inte går så bra att tala finska.

Ledamöterna verkar enligt några kommentarer välja att tala det ena eller det andra språket för att balansera upp språkfördelningen under mötet eller för att inte på samma språk upprepa något som någon annan ledamot redan sagt. Det här är aspekter på val av språk som inte klart framgår av analysen av enkätsvaren. Kommentarer av den här typen presenteras i exempel 31, där talaren byter språk mitt i ett inlägg och i exempel 32, där talaren anger sig återge på svenska det som en annan talare framfört på finska.

- (31) (...) sisäinen tarkastaja, meillä on yks joka toimii, vi har en, mä puhun har en som fungerar, 'vi har en', jag talar nu det här på svenska, när det redan har malts på så mycket på finska (...)
- (32) (...) och jag kan ju säga på svenska det som O[...] sade på finska, det här är ju en miljöfråga (...)

Såsom tidigare konstaterats utgående från enkätsvaren, är ledamöterna inte alltid tillfreds med hur tjänstemännen använder de båda språken. Också under ett av de möten där kommentarer om språk analyserats påpekar en av ledamöterna att en tjänsteman presenterade ett ärende bara på finska. Ledamoten konstaterar att all information borde fås på båda språken, eftersom alla inte kan båda språken och det är "tradition" att man talar båda språken; *kaikki informaatio pitää saada kahdella kielellä (...) tai se on se perinne.*

Mötesdokumenten utgör en viktig grund för diskussionerna och beslutsfattandet under mötena. I avsnitt 4.1 konstaterades att alla fullmäktigerespondenter från Vasa som har finska som modersmål läser mötesdokumenten på finska, medan de som har svenska som modersmål läser dem på svenska eller på båda språken. Såväl ordföranden som vissa av ledamöterna noterar i några kommentarer under de undersökta mötena att sidnumreringen inte alltid överensstämmer i de finsk- och svenskspråkiga dokumenten. De beaktar detta när de hänvisar till någon sida, så att de övriga mötesdeltagarna har lättare att orientera sig i dokumenten. Både ledamöter med finska som modersmål och ledamöter med svenska som modersmål anger vilken språkversion av dokumentet de själva hänvisar till. Detta sker flera gånger i det analyserade materialet. Exempel 33 illustrerar ett vanligt sätt att ange att man själv håller sig till den ena språkversionen, men är medveten om att sidan man hänvisar kanske inte är den samma i den andra språkversionen. Det förekommer också någon enstaka kommentar

som visar att ledamoten i fråga har läst mötespappren på både finska och svenska, vilket illustreras i exempel 34.

- (33) (...) det här stycket som finns i den svenska listan på sidan 14 i mitten av sidan (...)
- (34) Den här listan på sidan 180–181 den är de facto riktgivande, den är alltså ”ohjeellinen”, som det står på finska.

Vanligtvis kommenteras inte språkdräkten i dokumenten, men en ledamot påpekar att det finns brister i ett av de svenska mötesdokumenten. Ledamoten uttrycker sitt missnöje på både svenska och finska (exempel 35).

- (35) (...) den här svenskspråkiga versionen är så undermålig att ni täcks aldrig visa sån här åt nån utomstående. Siis tää kieliäsu ruotsiks, ja tää on kaks-kielinen kaupunki, se on niin aliarvoinen, että sitä ei kehtaa kenellekään näyttää.

Tolkningen kommenteras också under mötena, speciellt när ledamöterna upplever problem. Ett par gånger påpekar finskspråkiga ledamöter för en som har talat svenska att inlägget inte har tolkats, eftersom talaren inte har talat i mikrofon och tolkarna därför inte kunnat höra vad som sades. De har därför inte kunnat tolka inlägget. En gång hänvisar en ledamot till ett inlägg av en annan ledamot genom att påpeka *minulle tulkittiin puheenvuoroa siihen suuntaan* (anförandet tolkades till mig ungefär så). Det verkar som om ledamoten är osäker på om tolken tolkat rätt och därför genom den här kommentaren vill få bekräftat att han har uppfattat talaren på rätt sätt.

Av de kommentarer som ges om språkbruket inklusive tolkningen under mötena samt hänvisningar till språket i mötesdokumenten kan man konstatera att ledamöterna i allmänhet verkar ha en klar uppfattning av hur möten på två språk bör fungera och vad man som mötesdeltagare kan förvänta sig när det gäller språket i såväl tal som skrift. Ledamöterna uppmärksammar och påpekar eventuella avvikelser från den normala tvåspråkiga praxisen, vilket är ett tecken på att språket har en relevans. Språkets betydelse kan vara principiell, som när tjänstemannens språkbruk och språket i ett dokument kommenteras eller när någon väljer att tala ett visst språk för att balansera språkfördelningen. Att tala förståeligt och ta ansvar för att det som sägs kan förstås rätt av alla mötesdeltagarna nämns i kommentarerna. Kommentarer om språk har utgående från analysen av detta relativt omfattande material ändå kvantitativt ingen framträdande roll under fullmäktigemötena. Under vissa möten nämns språk inte alls och under andra möten kan det förekomma enstaka inlägg där språken tangeras eller diskuteras.

5.4 Sammanfattning

Fullmäktigeledamöternas inlägg under de undersökta mötena var till största delen på finska. Andelen finska inlägg låg på ca 80 %. Andelen inlägg på svenska och andelen tvåspråkiga inlägg fördelades relativt jämnt på återstående ca 20 %. Den tidmässiga fördelningen mellan språken visar på ungefär samma. De ledamöter som har finska som modersmål talar med något enstaka undantag finska i sina inlägg. Fyra svenskspråkiga ledamöter talar genomgående svenska i sina inlägg. I det undersökta materialet är det sju ledamöter som gör tvåspråkiga inlägg. Det är huvudsakligen ledamöter med svenska som modersmål som står för tvåspråkiga inlägg och de tvåspråkiga inläggen inleds normalt på modersmålet. Två ledamöter som talar finska och svenska i separata inlägg.

Ordförandens uppgift är att leda mötet på båda språken och han kan utgående från analysen konstateras vara konsekvent i sitt bruk av finska och svenska. Ordförandens tvåspråkiga inlägg är varierande till sin längd och kan pågå i åtskilliga minuter, medan inlägg som görs på ett språk ofta är korta repliker som är riktade till vissa personer eller som gäller något som sker i fullmäktigesalen. Ordföranden ger ordet till följande ledamot genom att på ledamotens modersmål säga *fullmäktig* eller *valtuutettu* och därefter personens namn. Ordförandens uppgift är att leda mötet på båda språken och han kan utgående från analysen konstateras vara konsekvent i sitt bruk av finska och svenska.

Tjänstemännens inlägg är antingen tvåspråkiga eller enspråkigt finska i det undersökta materialet. De tvåspråkiga inläggen är flera än de enspråkiga och utgör drygt 60 % av inläggen. Praxisen i fråga om tjänstemännens språkbruk verkar vara relativt brokig och vissa av tjänstemännen har ibland tvåspråkiga inlägg och ibland bara enspråkigt finska. Eftersom tjänstemännens muntliga språkkunskaper i det andra inhemska språket förutsätts vara goda, torde deras val av språk huvudsakligen ha andra grunder än förmågan att uttrycka sig på båda språken.

Ledamöternas kommentarer om bruket av två språk i möteskontexten visar att de generellt är införstådda med det tvåspråkiga mötesförfarandet och de tar hänsyn till den andra språkgruppen. De verkar också ha en beredskap att påpeka eventuella brister, föreslå förbättringar eller be om precisering om de anser att något inte fungerar som det ska.

6 TOLKNING UNDER FULLMÄKTIGEMÖTEN

Alla de undersökta fullmäktigeförsamlingarna har simultantolkning på sina möten. Simultantolkning ordnas så att mötena hålls i en sal med fast anläggning eller så att flyttbar tolkningsanläggning hyrs in för ändamålet.

I Vasa stadsfullmäktige togs tolkning i bruk på prov år 1985. Efter en försökstid utvärderades behovet av tolkning. Resultatet var att man gick in för att mötena skulle tolkas och årsskiftet 1989–1990 byggdes en tolkkabin i fullmäktigesalen. (Höglund & Laurén 1991: 47, Höglund 1992: 21) Vasa sjukvårdsdistrikt började använda tolkning på sina fullmäktigemöten år 2003 (Gull 2011, Törmä 2011). Österbottens förbund har haft tolkning på landskapsfullmäktiges möten ända sedan förbundet grundades år 1994. Också förbundets föregångare Regionplaneförbundet för Vasa län hade tolkning på sina möten (Rapakko 2011).

Tolkningen på alla de undersökta fullmäktigeförsamlingarnas möten sköts av sammanlagt 5–6 tolkar parvis under fullmäktigemötena. De mest erfarna tolkarna har en yrkeserfarenhet på över 20 år. Mötesdeltagarna kan lyssna till tolkningen via hörlurar och de talar i mikrofon antingen från sin egen plats eller från talarstolen. Genom att tolkning finns att tillgå kan således den som har behov av det lyssna till tolkningen. Likaså gör tolkningen det möjligt att alla kan tala det språk som de själva önskar, finska eller svenska.

Enligt svaren i enkäten till ledamöterna i det tre fullmäktigeförsamlingarna lyssnar 20–30 % av respondenterna alltid, ofta eller ibland till tolkningen. I avsnitt 6.1–6.3 diskuteras dessa respondenters bakgrund och deras motiveringar till att de lyssnar till tolkningen, sedan redogörs för de åsikter som tolkning som framförts av både de respondenter som utnyttjar tolkningen och de som inte gör det.

Avsnitt 6.4 presenterar en med utgångspunkt i tolkningsservicen hur språken användes på ett möte i stadsfullmäktige år 1991 och hur språken används på ett motsvarande möte tjugo år senare, år 2011. Fokus i jämförelsen ligger på om de undersökta mötena visar på skillnader i bruket av de båda språken och vad de enkäter till ledamöterna som besvarades vid respektive tidpunkt påvisar i fråga om nyttjande av tolkningsservicen.

6.1 Modersmål och bruk av tolkningsservicen

I detta avsnitt redovisas utgående från respondenternas svar på den elektroniska enkäten sambandet mellan modersmål och utnyttjande av tolkningsservicen. Svaren från de olika fullmäktigeförsamlingarna klargörs separat. I Vasa stadsfullmäktige är

det utgående från enkätsvaren huvudsakligen ledamöter med finska som modersmål som lyssnar till tolkningen. I samkommunernas fullmäktige utnyttjar både svensk- och finskspråkiga möjligheten att ta del av det som sägs under mötet via tolkning.

Av respondenterna för Vasa stadsfullmäktige anger nio av totalt 23 att de åtminstone någon gång lyssnar till tolkningen. Av de tre som alltid eller ofta anger sig lyssna till tolkningen har två finska som modersmål och en har inte angett sitt modersmål. Alla de fyra som har angett att de ibland lyssnar till tolkningen har finska som modersmål. En svenskspråkig respondent från Vasa stadsfullmäktige konstaterar sig inte ha lyckats få tolkningen till svenska att fungera. Eftersom det tolkas också från finska till svenska under fullmäktigemötena, är det uppenbarligen någon form av tekniska problem som här har utgjort hinder.

För Vasa sjukvårdsdistrikts del är det tre av totalt 15 respondenter som anger att de ofta eller ibland lyssnar till tolkningen. Två av dem har finska som modersmål, en svenska. Tre lyssnar sällan och nio aldrig till tolkningen. Av dem som anger sig lyssna sällan har två svenska som modersmål och en finska. Enligt respondenternas svar är således behovet av att lyssna till tolkning jämnt fördelat mellan språkgrupperna i sjukvårdsdistriktets fullmäktige.

Av de sammanlagt 13 respondenterna från Österbottens förbund är det tre som alltid lyssnar till tolkningen och en som ofta gör det. Alla de tre som alltid lyssnar till tolkning har svenska som modersmål. Den som ofta lyssnar på tolkning har finska som modersmål.

Trots att antalet respondenter som angett att de alltid, ofta eller ibland lyssnar till tolkningen inte är så stort, är ändå deras andel av det totala antalet respondenter ganska stor. Man kan utgå från att de som lyssnar till tolkningen kan vara mera benägna att besvara en enkät om språklig praxis, för att de vill försäkra sig om att tolkningsservicen ska bevaras. Detta kan påverka resultatet. Av respondenterna lyssnar eventuellt också några till tolkningen mera av intresse än av rent behov. Svaren visar trots det på att tolkningen på mötena behövs, något som också stöds av kommentarer från respondenter som inte själva lyssnar till tolkning (se avsnitt 6.3).

6.2 Orsaker att lyssna till tolkning

Tolkning utgör service både för den mötesdeltagare som lyssnar till den och för den som har en möjlighet att välja på vilket språk ett mötesinlägg framförs. Båda aspekterna kommer fram i enkätsvaren. Orsakerna till att respondenterna lyssnar till tolkningen klargörs genom att de får fotsätta påståendet *På fullmäktigemötena lyssnar jag på tolkningen då*. Bland respondenterna från alla de tre undersökta fullmäkti-

geförsamlingarna är det sammanlagt femton som fortsatt påståendet. Här redovisas svaren från de olika fullmäktigeförsamlingarna sammantaget.

Några respondenter anger att de alltid lyssnar till tolkningen eller att de lyssnar när de inte förstår utan tolkning, andra anger mera specifika orsaker. Orsaker som nämns är om något speciellt viktigt ärende behandlas eller om man vill veta exakt vad som sägs på det andra språket. Svår terminologi, svåra begrepp eller svåra ord anges som andra orsaker, även i kombination med att talaren är snabb och uppfattas som otydlig (exempel 36). En person anger att oljud i salen kan göra att man inte alltid förstår vad som sägs på svenska och att det då hjälper att lyssna på tolkningen till finska. Respondenterna hänvisar också till att det kan vara svårt att förstå en talare som talar dialekt (exempel 37).

- (36) Käsiteltävän asian käsitteet ovat outoja tai henkilö joka esittää asiaa puhuu nopeasti tai epäselvästi. (Begreppen i det ärende som behandlas är obekanta eller personer som framför ärendet talar snabbt eller otydligt.)
- (37) Joku puhuu niin outoa ruotsin murretta, etten muuten ymmärrä kaikkea. (Någon talar så främmande svensk dialekt att jag inte annars förstår allt.)

Några respondenter nämner också att de lyssnar på tolkningen av andra orsaker än för att förstå. De säger att de vill höra hur tolkarna klarar av sitt jobb eller att de vill lyssna till hur professionellt tolkarna sköter tolkningen. Att förlita sig på tolkning när man själv talar nämns också i enkätsvaren. Enkäten innehöll ingen specifik fråga om denna aspekt, men kommentarer om att tala via tolk finns redovisade i avsnitt 4.1, där respondenterna motiverar varför de talar sitt modersmål under mötena. Åsikter som framförs där är att man uttrycker sig bäst på sitt modersmål och att det är viktigt att få tala modersmålet. Tolkning nämns i dessa sammanhang som en förutsättning för att detta ska fungera. Kommentarer om att tolkning möjliggör att alla får tala sitt modersmål och ändå bli förstådda omnämns i kommentarer om vad som är bra med tvåspråkig mötespraxis i avsnitt 5.4. Likaså nämns att tolkning möjliggör att man talar båda språken, men inte upprepar sig.

6.3 Allmänna åsikter om tolkning under fullmäktigemötena

Respondenterna kunde i enkäten framföra generella åsikter om tolkningen genom att fortsätta påståendet *Tolkning på fullmäktiges möten är enligt min åsikt*. Av det totala antalet 51 respondenter har så gott som alla fortsatt det påståendet. Också bland de allmänna kommentarerna till hela enkäten återfinns några som gäller tolkning, och även de kommentarerna beaktas i denna redogörelse.

De flesta av respondenterna anger en positiv eller neutral till tolkningen. Hälften av dem anser att det är *ok*, *bra* eller *utmärkt* med tolkning. Totalt 18 respondenter fastslår att tolkning är nödvändigt eller en förutsättning för att också de som inte är tvåspråkiga ska kunna delta i diskussionerna. Respondenterna anger ibland ytterligare motiveringar för sin åsikt, såsom att det är tidsbesparande (exempel 38).

- (38) Bra för att det sparar tid och alla får lyssna på sitt modersmål och uppmuntrar även till bruket av eget modersmål

Jämlikhets- och demokratiaspekter lyfts fram i kommentarer om att få lyssna och använda sitt modersmål. En respondent anger att tolkning är bra för dem som inte förstår det andra inhemska språket och respondenten tillägger att det *räcker att det finns en för att demokratin skall bli lidande*. En annan respondent påpekar att tolkning är en förutsättning för att helt enspråkiga ledamöter ska kunna delta jämlikt i diskussionen (exempel 39).

- (39) Edellytys sille, että täysin yksikieliset valtuutetut voivat osallistua tasa-arvoisina keskusteluun.

Det att politiker ska kunna utöva sitt mandat oberoende av språkkunskaper är centralt för tvåspråkiga möten. En respondent konstaterar att det var en stor förbättring då tolkning infördes på Vasa sjukvårdsdistrikts möten, eftersom man därmed kan undvika slarviga eller felaktiga kommentarer som orsakas av att någon måste uttrycka sig på det andra inhemska språket.

I materialet finns ett par respondenter som i sina kommentarer uttrycker att tolkningen och även bruket av två språk är onödigt. En respondent från landskapsfullmäktige och en från stadsfullmäktige konstaterar att tolkning är helt onödigt. Sammanfattningsvis kan ändå konstateras att åsikterna om tillgång till tolkning huvudsakligen är positiva. Kommentarer visar att flera respondenter har uppfattat tolkningen som en service för både den som lyssnar och den som talar. Servicen verkar utgående från de flesta av kommentarerna uppfattas som något som inte är till nytta bara för den språkgrupp som är i minoritet i fullmäktigeförsamlingen, utan som något som är till gagn för båda språkgrupperna.

6.4 Tvåspråkig praxis och tolkning i Vasa stadsfullmäktige 1991 och tjugo år senare

I denna delstudie diskuteras hur finska och svenska användes under Vasa stadsfullmäktiges möten i början av 1990-talet och hur språken används tjugo år senare, år 2011. Minna Höglund undersökte i sin pro gradu-avhandling (Höglund 1992) hur

svenska och finska användes på fullmäktigemöten i Vasa och Jakobstad under ett möte i vardera staden år 1991. Hon utredde också genom en enkät fullmäktigledamöternas åsikter om tolkningen under mötena. Höglunds beskrivning av bruket av finska och svenska under ett fullmäktigemöte i Vasa och hennes partiella transkribering av vad som sades under mötet jämförs här med inspelningar från ett möte år 2011. Höglunds enkätsvar från fullmäktigledamöterna i Vasa år 1991 jämförs med svaren på den elektroniska enkäten till ledamöterna år 2011 till de delar frågorna berör samma tema och är jämförbara.

Delstudien har två syften. Det första syftet är att undersöka den språkliga praxisen under ett fullmäktigemöte år 1991 och ett år 2011. Uppmärksamhet fästs vid i vilken omfattning det talas finska respektive svenska under mötena och vilket eller vilka språk ordföranden, tjänstemännen och ledamöterna använder. Det andra syftet är att undersöka i vilken omfattning tolkningsservicen utnyttjades år 1991 och tjugo år senare. Avsikten är att utreda om praxisen är oförändrad eller om något har förändrats under tjugo år.

Materialet från år 1991 består av en partiell transkribering av ett fullmäktigemöte och en enkät som skickats per post till fullmäktigledamöterna och deras suppleanter (se avsnitt 6.4.2). Det möte som undersökts i Vasa hölls 11.3.1991. Det transkriberade materialet från stadsfullmäktigemötet innehåller ordförandens inlägg i sin helhet, medan för övriga inlägg bara anges talarens modersmål, inläggets språk och eventuella speciella drag i inlägget. Mötet pågick drygt två timmar och under mötet förekom totalt 72 inlägg (Höglund 1992.)

Materialet från år 2011 består av en inspelning från fullmäktigemötet 15.8.2011 och svar på den elektroniska enkät som skickades till fullmäktigledamöterna och deras ersättare år 2011. Det inspelade materialet har också för år 2011 begränsats till ett möte, trots att mera inspelat material finns att tillgå. Detta möte har valts för att det till sin omfattning relativt väl motsvarar mötet från 1991. Också detta möte pågår drygt två timmar och antalet inlägg under mötet är 86.

6.4.1 Fördelning mellan finska och svenska som mötesspråk

Bruket av finska och svenska under de två undersökta mötena har jämförts. De mötesinlägg som gjorts av ordföranden, tjänstemännen och ledamöterna under mötena har delats upp i inlägg på finska, inlägg på svenska och tvåspråkiga inlägg. På så sätt fås en generell bild av den språkliga mötespraxisen under mötena (tabell 12). Här inkluderas också de korta turer när ordföranden ger ordet till följande talare genom att säga *fullmäktig* eller *valtuutettu* och personens namn. Antalet inlägg under mötet år 1991 var 71 och under mötet år 2011 var antalet inlägg 86. Ett inlägg i materialet

från år 1991 utesluts från materialet. Det är ordföranden som ger ordet till en tjänsteman genom att bara nämna dennes efternamn, och det är därför inte möjligt att definiera inlägget på basis av språk.

Tabell 12. Bruket av svenska och finska på ett fullmäktigemöte i Vasa år 1991 och år 2011.

	Antal inlägg		Andel inlägg på finska		Andel inlägg på svenska		Andel inlägg på båda språken	
	1991	2011	1991	2011	1991	2011	1991	2011
Ordförande	36	46	38 %	54 %	25 %	11 %	36 %	35 %
Tjänstemän	5	2	0 %	50 %	0 %	0 %	100 %	50 %
Ledamöter	30	38	57 %	76 %	43 %	16 %	0 %	8 %
Andel totalt			44 %	64 %	31 %	13 %	25 %	23 %

Ordförandens språkbruk verkar vara relativt överensstämmande år 1991 och år 2011. Speciellt kan uppmärksamhet fästas vid ordförandens tvåspråkiga inlägg, som har lika stor andel under båda mötena. De enspråkiga inläggen utgörs mest av ordförandens fördelning av ordet till följande talare och är alltså beroende av vem som ber om ordet. Också en analys av hur ordföranden leder mötet på två språk enligt transkriberingen från 1991, visar att samma form av språkväxling förekommer som i det senare materialet, vilket illustreras med ett exempel från 2011.

- (40) Keskustelu on päättynyt. Diskussionen är avslutad. Kaupunginhallituksen ehdotus on yksimielisesti tullut hyväksytyksi. Stadsstyrelsen förslag har enhälligt blivit godkänt. Kahdeksankymmentäyksi. Åttioen. Keskustelua. Diskussion.

För tjänstemännens del är antalet inlägg i materialet så litet att det inte går att dra slutsatser utgående från en jämförelse. Under det undersökta mötet år 2011 förekommer bara två inlägg av tjänstemän, ett på finska och ett tvåspråkigt. Vårt uppmärksamhet är ändå det att alla fem inlägg av tjänstemän år 1991 hölls på två språk. Det är två olika tjänstemän som har inlägg under mötet. Dessa resultat kan jämföras med analysen i avsnitt 5.1.3, som visar att tjänstemännen under fyra möten år 2010–2011 har 16 tvåspråkiga inlägg, nio inlägg på finska och inga alls bara på svenska. Om också de resultaten beaktas, kan här möjligen påvisas en förändring från praxisen att tjänstemännen talar både finska och svenska till att de talar antingen båda språken eller bara finska i sina inlägg.

En skillnad mellan de två mötena är att det förekommer tre tvåspråkiga inlägg av ledamöter under mötet år 2011, medan inga inlägg vara tvåspråkiga år 1991. Även om ett enskilt möte år 1991 inte nödvändigtvis är representativt, är detta värt att notera. Också analysen av språket i ledamöternas inlägg i avsnitt 5.1.1 visar att det år 2011 inte är ovanligt med inlägg på två språk. De tvåspråkiga inläggen är strukturerade antingen så att talaren upprepar samma sak på det andra språket eller så att inget eller bara en del av innehållet upprepas. Exempel 41 är ett utdrag ur ett längre inlägg med språkväxling framfört under mötet år 2011.

- (41) Ordförande, bästa fullmäktige! Vi står i dag inför ett synnerligen viktigt val i vårt statsfullmäktige. Vi ska nämligen välja stadsdirektör för vår stad. Vi har synnerligen goda sökanden och beredningsprocessen har varit noggrann, vilket innebär att ingen kan komma och påstå att frågan inte skulle ha ägnats största möjliga omsorg. (...) Olemme tänään erittäin tärkeän vaalin edessä kaupunginvaltuustossa, olemme valitsemassa kaupunginjohtajaa kaupungillemme. Meillä on hyviä hakijoita ja valmisteluprosessi on ollut todella huolellinen, tarkoittaa siis sitä, ettei kukaan voi väittää, etteikö asiaa olisi valmisteltu todella huolellisesti (...)

Eftersom inlägget i exempel 41 är ett förberett inlägg och uppenbarligen baserat på ett manuskript, är innehållet så gott som identiskt i de båda språkversionerna. I avsnitt 4.2.3 konstaterades att respondenter i tvåspråkiga inlägg kan föredra att inleda på sitt eget modersmål, vilket också är fallet här.

Totalt sett är andelen svenskspråkiga inlägg mindre år 2011, medan andelen tvåspråkiga inlägg, inklusive ordförandenas korta tvåspråkiga, är ungefär lika vanliga under båda mötena. Generellt verkar det som om det senare mötets språkmönster är något mera finskt än det tidigare mötets, men utgående från detta begränsade material bör längre gående konklusioner undvikas.

6.4.2 *Nyttjande av tolkningsservicen*

I enkäten år 1991 och den elektroniska enkäten år 2011 kunde fullmäktigledamöterna ange huruvida de utnyttjar den möjlighet till tolkning som erbjuds och de kunde också redogöra för sina åsikter om tolkningen. Den enkät som sändes per post till ledamöterna och deras suppleanter år 1991 fick 58 svar och hade en svarsprocent på nästan 80 %, medan den elektroniska enkäten 2011 hade en betydligt lägre svarsprocent, ca 25 %, och antalet svar var 23.

År 1991 angav 15 respondenter att de använder sig av tolkningen. Respondenterna konstaterar att de använder tolkningen för att de har bristande kunskaper i det andra inhemska språket eller för att språket som ledamöterna använder är så komplicerat att

de föredrar att lyssna till tolkningen. Av dem som använder tolkning uppger 14 finska som modersmål och en anger sig vara tvåspråkig med svenska som modersmål.

År 2011 är det nio ledamöter som anger att de åtminstone någon gång lyssnar till tolkningen. Fördelningen är den att tre alltid eller ofta uppger sig lyssna till tolkningen och sex ibland eller sällan. De som lyssnar till tolkningen har angett finska som modersmål, med undantag för en som inte har angett sitt modersmål.

Det är således något färre av respondenterna som säger sig använda tolkningen år 2011 än tjugo år tidigare, men eftersom svarsprocenten var så olika i enkäterna, är dessa siffror inte jämförbara. De som använde tolkningen år 1991 lyssnade alltid eller ofta på tolkningen, medan det år 2011 var vanligt att lyssna bara när det var speciellt krävande att förstå det som sägs. Svaren antyder att tolkningen åtminstone av en del respondenter år 2011 användes mera som stöd för förståelsen.

År 1991 kunde respondenterna ange vad de anser om tolkningens kvalitet. Av de 15 som svarade ansåg fyra kvaliteten vara mycket bra, sex bra och fem tillfredsställande, medan fyra respondenter angav att de inte litar på tolkningen. Som problem nämndes (Höglund 1991: 57) direkta fel, långa pauser och tolkens osäkerhet. Någon direkt fråga om tolkningens kvalitet ställdes inte år 2011. I stället kunde respondenterna framföra generella åsikter om tolkningen. Också de respondenter som inte lyssnar till tolkningen kunde besvara frågan. Ett tiotal av respondenterna konstaterar att de är nöjda med tolkningen. Dessa kommentarer kan möjligen gälla kvaliteten, men det är också tänkbart att åsikterna gäller tillgången till servicen överhuvudtaget. Av respondenterna konstaterade åtta att tolkning är nödvändigt och behövs.

Sammanfattningsvis kan konstateras att tolkning ansågs nödvändigt år 1991 och att den även tjugo år senare i allmänhet uppfattas som en nödvändighet. Med undantag av ett fåtal respondenter är inställningen till bruket av två språk på både mötes- och individnivå positiv, men *hur* de två språken används under mötena diskuteras. Det uppfattas det som bra praxis att tala båda språken genom att byta språk under anförandet så att man fortsätter på det andra språket och växelvis talar finska och svenska, men inte upprepar samma sak på det andra språket. En sådan användning av språken är också praktisk med tanke på tolkningen. För att tvåspråkiga möten med tolkning ska löpa så bra som möjligt, kunde vissa principer klargöras för enspråkiga och tvåspråkiga inlägg. Klarare anvisningar till både ledamöter och tjänstemän om hur finska och svenska kan användas i inlägg och hur tolkningen fungerar kunde främja den tvåspråkiga praxisen (se Pilke & Vik-Tuovinen 2012).

7 DISKUSSION

Studien *Fullmäktigeförsamlingar i ljuset av språklig växelverkan. Tvåspråkighet i tre fullmäktigeförsamlingar* klarlägger hur bruket av svenska och finska är organiserat och förverkligas i de tvåspråkiga fullmäktigeförsamlingarna för Vasa stad, Vasa sjukvårdsdistrikt och Österbottens förbund. Studien tar fasta på hur samspelet mellan språken organiseras utgående från verksamhetsbetingelserna och hur tvåspråkigheten förverkligas i möteskontexten genom olika mötesaktörers bruk av finska och svenska. Fokus sätts också på fullmäktigeledamöternas uppfattningar om möten som genomförs på två språk med tillgång till tolkning. Materialet utgörs av enkätsvar från fullmäktigeledamöter och observationer av möten i Vasa stadsfullmäktige.

Den tvåspråkiga möteskontexten styrs av verksamhetsbetingelser som utgår från lagstiftning och övriga bestämmelser för hur mötena ska organiseras. Analysen visar att verksamhetsbetingelserna är ändmålsenliga och en klar majoritet av ledamöterna som svarat på enkäten anser att bruket av både finska och svenska i möteskontexten fungerar bra. Många ledamöter har goda kunskaper i det andra inhemska språket, men det finns också sådana som är i behov av en mötespraxis som att de själva kan välja vilket språk de talar och vid behov lyssna till tolkningen. Ledamöterna verkar generellt ha en klar uppfattning om hur möten på två språk förverkligas och vad man som mötesdeltagare kan förvänta sig när det gäller tvåspråkighet under mötena och språket i mötesdokument.

De tvåspråkiga verksamhetskulturen i de undersökta fullmäktigeförsamlingarna utgår från verksamhetsbetingelserna där ordföranden har i uppgift att leda mötena på två språk. Tvåspråkigheten förverkligas genom att mötesaktörerna använder både finska och svenska. Ordföranden använder oftast konsekvent båda språken i sin ordföranderoll, medan tjänstemännen har ett mera varierande mönster i bruket av de båda språken. Vissa av dem använder båda språken, medan andra inte gör det. De flesta ledamöter talar sitt eget modersmål i formella mötesinlägg, men en del ledamöter använder både finska och svenska. Det finns och en del som använder båda språket i informella samtal, även om deras formella inlägg är på bara ett språk. Föredragningslistor och annat mötesmaterial på båda språken nyttiggörs genom att mötesdokumenten vanligen läses på modersmålet. Tillgången till tolkning utnyttjas i alla tre fullmäktigeförsamlingarna och i alla finns ledamöter som uppger sig ha svaga kunskaper i det andra inhemska språket.

Analysen av inspelat material från Vasa stadsfullmäktiges möten visar att fördelningen mellan mötesinlägg på finska och svenska har en proportion som väl överensstämmer med språkförhållandena i staden. Dessa observationer får stöd av en motsvarande studie av Pilke och Salminen (2013). De har i en undersökning av möten för

landskapets samarbetsgrupp i Österbotten (MYR) noterat motsvarande överensstämmelse mellan fördelningen av språk under möten i relation språkförhållandena i den region förtroendeorganet representerar. Det verkar således inte finnas någon tendens att det språk som är starkare representerat skulle dominera utöver sin relativa andel. I enkätsvaren betonas ändå också att bruket av två språk inte alltid fungerar lika bra i kommunala sammanhang på annat håll och att Vasa och regionen kunde utgöra en bra modell för hur tvåspråkighet kan fungera.

Den praxis som råder i fråga om bruk av två språk under fullmäktigemötena uppskattas och accepteras av majoriteten av de ledamöterna som bidragit med åsikter. Samhörigheten som uppstår mellan språkgrupperna genom att man ingår i ett gemensamt tvåspråkigt organ betonas. Tvåspråkiga möten med tillgång till tolkningsservice upplevs som naturligt, rättvist och jämlikt genom att alla kan delta i beslutsfattandet oberoende av språkkunskaper. Det anses viktigt att ledamöterna tack vare tolkningen under mötena kan tala det språk de själva behärskar bäst. De har därigenom möjlighet att uttrycka sig väl och nyanserat samtidigt som de kan lita på att bli förstådda. Enstaka åsikter framförs ändå också om att man kunde övergå till att bara tala finska under fullmäktigemötena i Vasa, men generellt reflekterar enkätsvaren generellt samförstånd kring den tvåspråkiga mötespraxisen.

Möteskontexten som en tvåspråkig kommunikationssituation med olika grupper av mötesaktörer är komplex i och med att mötesaktörerna kan ha inlägg på bara ett språk eller på båda språken i olika kombinationer, ända från att upprepa allt säger på den andra språket till att låna in enstaka element från det andra språket i sina inlägg. Ledamöterna anser huvudsakligen att alla ledamöter ska få tala det språk de själva föredrar, och ledamöterna har också angett skäl till att de själva använder ett visst språk i formella eller informella situationer i möteskontexten. Ett visst missnöje finns med att en del ledamöter har tvåspråkiga inlägg i vilka de upprepar det de sagt på det andra språket. I princip har de inget emot att en ledamot talar båda språken, men då ska innehållet inte vara det samma på båda språken. Ordförandens och tjänstemännens bruk av två språk orsakar däremot mera kritiska omdömen. Om någon ordförande avviker från principen att leda mötet på två språk, orsakar det missnöje. Vedertagen praxis har varit att också tjänstemännen använt båda språken i sina fördragningar och när de svarar på frågor. Vissa ledamöter anser att detta är onödigt, eftersom tjänstemännens inlägg kan tolkas, medan andra tycker att tjänstemännen genomgående ska tala båda språken i sina inlägg.

Enkätsvaren återger åsikter om hur mötesaktörer kan anpassa sitt språk för att kommunikationen ska fungera väl i en tvåspråkig möteskontext. Det betonas att det är viktigt att uttrycka sig tydligt och att alla ska tala det språk som gör kommunikationen effektivast och enklast. Samtidigt anses det viktigt att mötena tolkas, för då kan

alla uttrycka sig väl och nyanserat och samtidigt lita på att de blir förstådda. Genom tolkning kan man också undvika onödiga upprepningar på det andra språket. Åsikterna som framförs kan konstateras återspegla de kriterier för ekonomi, precision och effektivitet som kan ställas på professionell kommunikation.

Denna studie har visat att verksamhetsbetingelserna ger en god grund och verksamhetskulturen stöder bruket av två språk i de tre undersökta fullmäktigeförsamlingarna. Samspelet mellan finska och svenska fungerar till stora delar väl, men det behövs kunskap om hur man som mötesaktör kan kommunicera ändamålsenligt på tvåspråkiga möten. Genom anvisningar eller rekommendationer kunde olika mötesaktörer stödas i val av språk och sätt att uttrycka sig. Aktiva insatser kan förhoppningsvis stöda den tvåspråkiga möteskontexten, så att ledamöterna också i framtiden kan uttrycka sig lika positivt som en representant för Vasa stadsfullmäktige i denna studie: ”Det är fantastiskt att vi kan använda vårt eget modersmål och att vi förstår varandra.”

Källor

Litteratur:

Berglund, Raija (2008). *Ett barns interaktion på två språk. En studie i språkval och kodväxling*. Akta Wasaensia nr 190. Språkvetenskap 37. Vasa: Universitas Wasaensis.

Finlands grundlag 11.6.1999/731.

Finlands kommunförbund (2009). *Så fungerar kommunen*. Red. Sirpa Korhonen, Maria Merisalo. Helsingfors: Finlands kommunförbund.

Finlands kommunförbund (2011a). *Svensk- och tvåspråkiga kommuner* [online]. Tillgänglig 10.10.2011: <http://www.kunnat.net/sv/kommuner/svensk-tvasprakiga/Sidor/default.aspx>

Finlands kommunförbund (2011b) *Kommunernas och samkommunernas verksamhet*. [online]. Tillgänglig 10.10.2011: <http://www.kunnat.net/sv/kommuner/verksamhet/Sidor/default.aspx>

Finlands kommunförbund (2011c). *Landskapsförbunden* [online]. Tillgänglig 10.10.2011: <http://www.kunnat.net/sv/kommuner/landskap/Sidor/default.aspx>

Finlands kommunförbund (2015). *Kommunbaserad regional indelningar, kommunnummer och antal kommuner* [online]. Tillgänglig 15.6.2015: <http://www.kommunerna.net/sv/databanker/statistik/regionindelningar/Sidor/default.aspx>

Grosjean, François (1982). *Life with Two Languages: An Introduction to Bilingualism*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press.

Höglund, Minna. (1992). *Simultantolkning vid stadsfullmäktigesammanträden i Vasa och Jakobstad*. Avhandling pro gradu i svenska. Vasa universitet. Opublicerad.

Höglund, Minna & Laurén, Christer (1991). Simultantolkning vid stadsfullmäktige i Vasa och Jakobstad. I: *Svensk-Österbottniska samfundets årsbok 1991, Språket i vardagen*. Vasa: Svensk-Österbottniska samfundet.

Kommunallag 17.3.1995/365

Koskela, Merja & Pilke, Nina (2011). På två språk eller tvåspråkigt? Svenskan i tal och skrift inom regionalförvaltningen i Finland. I: Ann-Catrine Edlund & Ingmarie Mellenius (red.), *Svenskans beskrivning 31*, 170–181. Umeå.

Koskela, Merja & Pilke, Nina (2014). From Slow Repetition to Awkward Omission: Economic, Efficient, and Precise Language Use in Bilingual Formal Meetings. *Multilingua* 2014. DOI: 10.1515/multi-2014-0075, October 2014.

Lag om offentlighet i myndigheternas verksamhet 21.5.1999/621

Lag om utveckling av regionerna 29.12.2009/1651

Pilke, Nina & Salminen, Sanna (2013). *Kielelliset käytänteet Pohjanmaan maakunnan yhteistyöryhmän (MYR) kaksikielisissä kokouksissa. Tilannesidonnainen samanaikaisuus ja kielivalinnan vaihtoehtoisuus viestinnän ja vuorovaikutuksen näkökulmasta*. Vaasan yliopiston julkaisuja. Selvityksiä ja raportteja 183.

Pilke, Nina & Vik-Tuovinen, Gun-Viol (2012). Maakunnassa maakunnan tavalla – kaksikieliset kokoukset luottamushenkilöiden arjessa. I: Meriläinen, Lea, Kolehmainen, Leena & Nieminen, Tommi (red.). *AFinLAn vuosikirja 2012: Monikielinen arki*, 49–66. Jyväskylä: AFinLA.

Schnurr, Stephanie (2013). *Exploring professional communication: Language in action*. London: Routledge.

Språklagen 6.6.2003/423

suomi.fi (2015). *Kommunerna och kommunalförvaltning* [online]. Tillgänglig 15.6.2015:

http://www.suomi.fi/suomifi/svenska/staten_och_kommunerna/kommunerna_och_kommunalförvaltning/index.html

Vasa sjukvårdsdistrikt (2011a). *Allmän information* [online]. Tillgänglig 10.10.2011: http://www.vaasankeskussairaala.fi/Pa_Svenska/Vasa_sjukvårdsdistrikt/Allmant

Vasa sjukvårdsdistrikt (2011b). *Medlemskommunerna* [online]. Tillgänglig 10.10.2011:

http://www.vaasankeskussairaala.fi/Pa_Svenska/Vasa_sjukvårdsdistrikt/Medlemskommunerna

Vasa sjukvårdsdistrikt (2011c). *Vasa sjukvårdsdistrikts förvaltningsstadga* [online]. Tillgänglig 15.6.2015: www.vaasankeskussairaala.fi/Link.aspx?id=1220715

Vasa sjukvårdsdistrikt (2013). *Allmän information* [online]. Tillgänglig 13.3.2013: http://www.vaasankeskussairaala.fi/Pa_Svenska/Vasa_sjukvårdsdistrikt/Allmant

Vasa stad (1995/2012). *Arbetsordning för stadsfullmäktige* [online]. Tillgänglig 15.6.2015: <http://www.vaasa.fi/sv/arbetsordning-for-stadsfullmaktige>

Vasa stad (1995/2007). *Förvaltningsstadga för Vasa stad* [online]. Tillgänglig 10.10.2010:

http://www.vaasa.fi/Pa_svenska/Offentliga_tjanster/Stadens_organisation/Forvaltningsstadgor/Stadgor_gallande_allman_forvaltning/Forvaltningsstadga_

Vasa stad (2011). *Befolkning och flyttningsrörelse*. Vasa stad.

Vasa stad (2013). *Vasa – Lillkyro kommunsammanlagning* [online]. Tillgänglig 13.3.2013: http://www.vaasa.fi/Pa_svenska/Forsta_sidan/Stadsutvecklingen/Vasa-Lillkyro_kommunsammanslagning_2010-2012

Österbottens förbund (2007). *Arbetsordning för landskapsfullmäktige* [online]. Tillgänglig 10.10.2010: <http://www.obotnia.fi/sv/binaryviewer.aspx?MediaID=4474>

Österbottens förbund (2008/2010). *Förvaltningsstadga* [online]. Tillgänglig 10.10.2010: <http://www.obotnia.fi/sv/binaryviewer.aspx?MediaID=4474>

Österbottens förbund (2011). *Österbottens förbunds grundavtal* [online]. Tillgänglig 15.6.2015: www.obotnia.fi/assets/1/Grundavtal.../Grundavtal.pdf

Österbottens förbund (2013). *Startsida* [online]. Tillgänglig 8.9.2013: <http://www.obotnia.fi/sv/d-Startsida-%c3%96sterbottens-f%c3%b6rbund.aspx?docID=304>

Österbottens landskapsportal (2011). *Befolkning efter språk 31.12.2010* [online]. Tillgänglig 4.5.2011: http://www.osterbotten.fi/medialibrary/data/Kielirakenne_2010-%7Bvoc6l-wrdih-ipbzu%7D.pdf.

Övriga källor:

Gull, Olle (2011). Förvaltningsdirektör Olle Gull, Vasa sjukvårdsdistrikt. E-postmeddelande 30.9.2011.

Rapakko, Astrid (2011). Landskapssekreterare Astrid Rapakko, Österbottens förbund. E-postmeddelande 3.10.2011.

Törmä, Annica (2011). Tolken Annica Törmä. E-postmeddelande 30.9.2011.